

Nagy Miklós

Novellák ***II.***

A MAGYAR MILLENEUMRA

Nagy Miklós

NOVELLÁK II.
Jajháthy emlékezései

Nagy Miklós

NOVELLÁK II.
Jajháthy emlékezései

„Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell” Alapítvány
Út, Igazság, Élet Kiadója
Pilisszentlélek
1999

Lektorálta:
dr. Bonca Ibolya

ISBN 963 85050 5 2 ö
ISBN 963 85050 9 5

„Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell” Alapítvány
Út, Igazság, Élet Kiadója, Pilisszentlélek
Felelős kiadó: dr. Szeifert Ferenc
Szedés, tördelés: Palásthy Bt., Balatonfűzfő
Nyomdai kivitelezés: Séd Nyomda Kft., Szekszárd
Felelős vezető: Dránovits István

EGY KÁPLÁN NAPLÓJA

Július 31. Ma kaptam meg a püspök úr rendeletét, amely Öcsökre küld káplánnak. Belém nyilallott a fájdalom. Tehát falusi káplán leszek. A plébániáról annyit tudtam meg, hogy az állomástól tizenhárom kilométerre fekszik, négy faluja van és 2900 hívője. A falvak neve elég különös: Felső-Öcsök, Alsó-Öcsök, Sulyom-Öcsök, Lapos-Öcsök. A plébánosa hír szerint jovialis, nyugodt, öreg úr, megrogzött falusi. Évente egyszer beállít a városba és egy egész évre való dolgát elintézi. Szédül a feje a városban — ezt mondta egy paptársának.

Augusztus 2. Ma adtam át utódomnak az egyesületeimet, szám szerint hatot. Hát persze, hogy „tüdőre” ment a dolog. Ha buzgó utódom még hozzászerez egypárat, akkor gondoskodni kell egy szanatóriumról, ahol az egyesületi élet rokkantjai kicserélhetik egymás között ebbeli elveiket. Vagy pedig felváltva falusi levegőre küldik szellőzni őket, amint velem tették.

Augusztus 7. Megérkeztem. De előbb három Öcsökön kellett átkocsizni. A falukon óvatosan körülnéztem és észrevettem minden filiában egy-egy kis kápolnát a nagy kakastornyú templomok árnyékában. Na, itt rendbejön a tudóm, a jólevegőjű filiáktól. Öreg gazdám kedvesen fogadott. Jóképű hatvanas ember, olyan Deák Ferenc-féle szúrós szemöldökkel, de alatta mosolygós szemmel. Rövid beszélgetés után elvitt a templomba egy kis imádságra. Kicsi, régi falusi templom, az új idők aránytalanul nagy szobraival. Szent Antal dics-koszorúja eléri az ablakot. Utána uzsonnához ültünk és én élveztem tempós, nyugodt beszédét.

— Látja, öcsém, így élünk mi falusiak! Harminc éve éldegélek ebben a falusi csöndben, amely maga előtt még idegen, de előttem barátságos, ismerős arca van. Ez az a csönd, amit még föl nem mértek, mert a csöndnek nincs mérőléce, mint a zajnak. Ennek a

csöndnek a magányosság a magva, amit az észrevétlen, szenzáció nélküli események folydogálnak körül. Magának áldozat lesz, nekem jóleső érzés. Bennem is sajgott a melankólia, amíg megszoktam. Falusi pap! — mondogatta maga elé merengve.

— Klasszikus épületekben, csodálatosan szép márványtemplomok hűsén nevelődik fel a fiatal pap, annyi fönséges szertartás tömjénfelhői közt, ami felülmúlja a királyi udvarokét szépségben, realitásban, állandóságban. Mégegyszer fölzeng egy gyönyörű szertartás meleg, zsúfolt pompájával és a fölszentelt papot várják egyszerű szívek, egyszerű paraszti énekek, elhagyatott faluban, messze a katedrálisoktól, messze tudományos előadásoktól, koncertektől, pompás könyvtáraktól. Hirdeti deszkából összetákolt szószékről azt a hitet, amely a márványkatedrálisokat építette. Aztán egy sáros ősszel kiviszik elpihent parasztjai közé egy kis hepehupás, fakeresztes temetőbe. Áldozat ez, de bőségesen meg van fizetve az élet nyugalmas derűje által, és meg lesz fizetve ott, ahol minden szépség lehelete szállong.

Ránéztem elgondolkozó arcára és megéreztem azt a sok apró, évtizedes áldozatot, ami ennek a csöndes falusi papnak feje köré a hű élet nyugalmanak derűs sugarait fonta jutalmul.

Augusztus 8. Szentmise után együtt reggeliztünk. Barna rozskenyér, hősín tej nagy csészékben. Kissé szomorkásan gondoltam reggeli teámra, amit a városban gyorsan felhörpintettem boldog izgalommal és futottam előadásaimra. Tele volt olyankor a fejem a mondanivalókkal nagy gimnazistáim számára. Kilenc óra — Egyháztörténet: Az ellenreformáció kora. Tíz óra — Apologetika: A hit és a tudás. Tizenegy óra — Erkölcstan: száz és száz bonyolult kérdéssel, amit a türelmetlen élet dob bele a hittan anyagába. És sietni, sietni autóiramban, mert ott az élet is siet, nekünk pedig nem szabad lemaradni. Itt falun lehet tempósan reggelizni. Nyáron. A nép künn dolgozik a határban, nyugodt kedvvel. A verandán legyek cikáznak. Vajat kenek a kenyérré — és csönd, csönd, nyugalom. Reggeli után meginvitált a gazdám:

— Most bemutatom magának a templom után legkedvesebbet, az iskolánkat, ahol működni fog ősszel. Itt bizony nem lesz alkalma Bossuet-féle gondolatokat szöni előadásába. Silabizáló kis kun koponyákba fogja a katekizmus pattogó kérdéseit öntögetni. Épp azt

találom olyan fönségesnek, hogy ugyanaz az Egyház ugyanazzal a buzgalommal tanítgat ábécés színvonalú falusi gyermekeket arra a kérdésre: Ki az Isten? — ahogy a kultúrák fényes centrumaiban ugyanabban a percben a tudás és ihlet döbbenetes erejével fejtegeti ugyanezt a kérdést...

Az iskola ámbitusos, széles udvarú. A tanító úr is itt lakik. A kertben felnyúló nagy szénakazal mutatja, hogy tehene, lova van. Mert gazdálkodni kell a tanítás mellett, ha meg akar élni.

— Látja ezt a falusi házaktól alig elütő iskolát? — mutatott rá az öreg. — Ezt a szegény nép tartja fenn sok-sok adója és közterhe mellett. A magyar katolicizmus, hogy felekezeti iskoláit megtarthassa, évente legalább 10 millió pengőt áldoz önként csak falusi iskoláira, amellet természetesen kiszolgálja az állami, társadalmi szükségleteket, amint polgárhoz illik és kell. Minden magyar katolikus családra évente 10 pengő külön teher ez, hogy gyermekeink lelkébe a vallásnak több melege áramoljon. A szegény falusiak ezen önkéntes évi tízmilliójából micsoda világraszóló feltűnő alkotásokat lehetne létesíteni, de a legutolsó paraszt is megérzi, hogy ez az áldozat így a helyénvaló, mert így a legfönségesebb alkotás.

— Micsoda erő van a fillérekben, ha szorosan összeállnak egy eszme szolgálatára! — mondtam gondolataim elmerengve.

— Ugye milyen meleg fényt kap ez az egyszerű iskola ilyen nagy számok felemlítésénél, amelyek rengeteg önzetlen áldozat szürke jeltáblái. Hát bizony a számolásnak különleges íze és szépsége van, amellet érdekes tervekre indít. Itt van például egy másik egyszerű számítás. Van kis országunkban ötven híján háromezer katolikus elemi iskola 370 ezer nebulóval. A minisztérium előír egy pengős beíratási díjat fejenként, amelynek felét, vagyis ötven fillért az iskolakönyvtár részére kell fordítani. Tehát a katolikus elemi iskolák csak e fillérekből évente 185 ezer pengőt költhetnek erre a célra. Egy központi tervszerű előírás alapján hat új kítűnő könyvvel lehetne elárasztani az országot. Melyik katolikus könyvkiadó-vállalat nem örülne annak, ha egy nap alatt háromezer példányt el tud helyezni egy könyvből? És mit jelentene ez a katolikus író számára, aki könyvének megírása után nem nyomorgarasokért házalna. Ami még fontosabb, falvainknak évente újabb és újabb kítűnő katolikus könyvek jutnának szinte észrevétlenül.

Az öreg derűsen nézett rám a pipafüstből, mert már újra otthon a verandán ültünk.

Én fiatalos meggondolatlansággal berobbantam kedvenc témámmal:

— Hogy megy itt a falun a katolikus akció?

— Hát megy-megy lassan úgy kilencszáz éve — mondotta a pipafüstjén elmerengve.

Megütődve néztem rá. Évődik? Gúnyolódik? Különös ember! A másik pillanatban valami rejtett huncutkás mosollyal a szája szélén mondotta:

— Nézzen majd jól körül a faluban. Lesz rá még alkalmam. Aztán én fogom majd megkérdezni, hogy megy a falusi katolikus akció. Különben éppen itt jön az akció egyik markotányosa.

Egy öreg, ráncosarcú, vasorrú nénike csoszogott felénk és barátságosan dicsértessékezett. Bejelentette, hogy a Rózsafüzér Társulat két szentmisét szeretne mondatni, de most a kisebbik pappal. Gazdám jóízűen felnevetett:

— No, már megunták a vén papot, úgy-e Kati néni?

A néni élénken tiltakozott ez ellen, aztán jelentette, hogy a két beteg öreg valahol a faluban jobban van, aztán hogy a Mária-leányok szorgalmasan szövik esténként az oltárszőnyeget, meg hogy a Sütőék leánya a városba ment szolgálni, de jó helyre. Azután a néni elcsoszogott.

— Láta ezt a hetvenéves öreg anyókat? Járnai is alig tud és mégis nagyhatalom a faluban. Ő vezeti negyven éve a Rózsafüzér Társulat százharminc családanyáját. És jaj annak, aki valamit vét a falusi erkölcs ellen. Minden hónap első vasárnapján van a titokkiosztás. Ha valakinek titkot nem ad, az nagyobb szégyen, mintha valaki a képviselőválasztáson megbukik. Ez a társulat a világ legcsöndesebb ájtatos köztársasága a legideálisabb szervezettel: a sejt-rendszerrel. De ezt a sejt-rendszert nem a Lenin tempója diktálja, hanem a Rózsafüzér örökszép tizenöt titka. Tizenötös csoportokra vannak beosztva és minden csoportnak külön vezetője van. Ők díszítik a templomot. Havonta gyónnak, áldoznak. Vasárnap elvégzik közösen a rózsafüzért. Betegeiket meglátogatják. Elhalt tagjaik koporsóját ők viszik a temetőbe, és naponta imádkoznak értük. Ősi idők által megszentelt szervezet és van egy félmillió tagja. Erről

nem írnak az újságok, mert nem érdekes vén falusi asszonyok problémáival foglalkozni. De a pap áldja az ő egyszerű, hűséges munkatársait.

Augusztus 10. Ma filiában voltam temetési szentmisét mondani. Kilenc kilométerre van az anyaegyháztól. Van a filiában hatszáz katolikus és ezek számára a temetőben egy kis kápolna, amiben ötvenen férnek el szorongva. Tulajdonképpen egy földbirtokos család építette kriptája fölé és szívességből engedte át misézésre. Ha a családból valaki meghal, a kápolnát 3 hónapra a hatóság lezárja. Akkor nincs mise. Mivel ritka alkalom ezek számára a misehallgatás, bár hétköznap van, a kápolnácskán kívül még százan tapadnak ajtóhoz, falhoz, és a falon át énekeltek befelé. Természetesen a kintlevők egy hanggal mindig elkéstek és így furcsa énekvegyület szállott a nyári kék ég felé. Mégis meghatóbb volt a hegedűs és oboás Kyriéknél, amit a katedrálisokban élveztem. Szentmise után a beteget látogattam meg. Itt még a könnyű beteg is hívhatja a papot, mert fél, hogy a nagy távolság miatt a pap nem érne el idejekorán a szentségekkel. Mert ha távol van is a templomtól, de Jézusát a közelben érzi.

Hazaérve beállított gazdám a szobámba és reggelimhez két körtét hozott, amit most szedett a kertben.

— No, hogy érezte magát a filiában?

— Szomorú voltam. Elgondoltam, ha ezek vasárnap szentmisét akarnak hallgatni, akkor oda-vissza tizennyolc kilométert kell gyalogolniuk.

— Hát bizony, a filia minden falusi pap bánata. És ilyen községekben van pár ezer az országban. A filiák a katolicizmus expanziójának, az örök, apostoli, diadalmas gondolatnak előőrsei. A filiákban hatol előre a magyar katolicizmus is visszahódítani az elveszett terepet, vagyis a lelkeket. A filiák szenvedik ki azt az időt, amíg templomuk és papjuk lesz. Jellemző a mi viszonyainkra éppen az a filia, ahol ma misézett. Hatszáz katolikus mellett él ott 172 református és azoknak külön lelkészük van. Amíg az én gondjaimra 324 elemi iskolás van bízva, addig ott a református iskolának kilenc növendéke van. De iskolájuk szép, ha kong is az ürességtől, a miénk még zsúptetős.

— Nem próbálkoztak a filiában templom-építéssel?

— Dehogynem! Háború előtt már volt gyűjtött pénzük. Az elvesszett. Most újra gyűjtenek. Van körülbelül ötezer pengőjük. Ahhoz még kellene tizenötezer, hogy egy torony nélküli templomocskát építhessenek.

— Nem lehetne ilyen szegény filiákat országos gyűjtéssel megsegíteni?

— Lehet is, kell is. Csinálják is országszerte, de azt hiszem, hogy bizonyos rendszeresség jobban előrelendítené az ügyet. Megint olyan bogaras számítási mód szerint. Jelenleg buzgó papok, törekvő filiák úgy igyekeznek megoldani e gyötrő problémát, hogy kiszemelnek tizenkét gyűjtőapostolt egy-egy könyvet adva a kezükbe. Ezek ellepik az országot, rajzanak, keringenek, gyűjtenek. A gyűjtött összeg 35-40%-a az övek úti kiadás és ellátás címén. Én ezen morgó, negyvenszázalékos apostolok helyett a következő módszert használnám. Van körülbelül kettőezerszáz templomi pénztár az országban. Ha központi felügyelet mellett kiválogatnák a legsürgősebb 20 filiás templom építését, minden testvértemplom küldene öt-öt pengőt egy-egy filia részére. Így egy hét leforgása alatt összegyűlne a húsz szegény reménykedő filia részére egyenként tíz-tízezer pengő. Ez összesen kettőszázezer pengő, amelyből nem kellene 70-80 ezer pengőt a bajszos apostoloknak juttatni. Az építendő kis templomnak pedig kész az összeg a nyersanyag beszerzésére. Talán kopottabb marad a templomszőnyeg sok templomban, de évente húsz új templomban harsog az ének és újabb harangok zengik az ég felé magyar templomtestvéreik jóságát. Tudja öcsém, mi sokat merengtünk egy Turul nevű szárnyas madáron, most a hangyák és méhek apró vonalait kellene szemünkkel követnünk.

— Magyar filiák! — folytatta sóhajtva. — Mohács következménye és a lélekszakadás átka! Ha majd télen látni fogja, mint hozzák hóviharban egy órai szekerezéssel megdöcögtetve a háromnapos újszülött gyermeket keresztelésre, reszketni fog a keze, mikor a keresztvizet szegényke fejére önti. A magyar katolicizmus egy szoborral adós, a Filia szobrával. E szobron állana egy férfi kis háza ajtajában, amint a messzeségbe néz, ahol az ég alatt egy torony keresztje látszik feléje integetve.

— Mikor is lesz minden magyar tornyon kereszt? — sóhajtottam.

— Lesz! Meglesz! De mikor? Az a jó Isten csodálatos irgalmának a titka. Harmincéves itteni tapasztalatom alapján mondhatom, hogy beletekintettem a magyar lélekbe elég mélyen és azt láttam, hogy a tiszta, régi, Máriás magyar kereszténység ott él még mélyen, mélyen elfödve másvallású népünk lelkében is. Minden jólelkű kálvinista anya ma is elmondja a Miatyánk után az Üdvözlégy Máriát itt a falvakon. Hiába tilalom, hiába lázas protestálás. Ez így van. Az anyák lelke mélyén ott szunnyad az örök Ave Maria. Én tudom, hogy a Boldogasszony palástja ráterül az egész országra és jósága porlasztja azt a nagy gátat, amit sok szomorú ok vont körénk.

— Megengedi — szoltam —, hogy közbevágjak. Plébániájának csak hét fíliálisában van 1300 katolikus. Nem lehetne ott külön önálló lelkészséget alapítani olyan amerikai módszer szerint. Előbb a pap, aztán a templom.

Az öreg mosolygott.

— Városban lehetne, de magyar faluban magyar módszerre kényszerítenek a körülmények. Annak az 1300 léleknek van 1500 holdja. Tehát minden lelket, illetve porhüvelyét egy hold tartja el. A katolicizmus számbeli gyarapodásával nem nő az életheletőség... sőt veszedelmesen ellentétes irányban halad, főleg a mai gazdasági lerongyolódás korában. Ma a közfelfogás teljesen telítve van a gazdasági krízis és az ebből fakadó minden kérdés pusztán anyagi természetű orvosság-teóriáival. Persze minden orvosság a szép vignattás üvegcsekben marad. Olyan elcsüggedés vett erőt mindenkin, hogy mindenki a várakozásban leli reményét, mint a láztól elkínzott nagybeteg. Várni, várni, hogy magától elmúljon ez a válság. Ez az általános elcsüggedés, vagy talán az a tehetetlen várakozás még olyan helyeket is beárnyékol, ahonnan azelőtt újabb, frissebb indítások szoktak kiindulni. Én nem szólok bele a világbölcsek töprengésébe, csak a mi kis országunkra gondolva egy kép áll előttem. Éppen 300 évvel ezelőtt, 1631-ben Pázmány Pétert látom nagyszombati házában újabb és újabb tervei között. A török ura volt az ország kétharmad részének, Erdély fejedelmei a keleti partikularizmusért dolgoztak, a Felvidék végigsarcolva, zsoldosok garázdálkodtak, termés nem volt, panasz annál bővebben. És a hatvanéves Pázmány épített a keserű jelenben a jövőnek. Nem várt, nem sopánkodott, nem utalt a rettentő gazdasági válságra, hanem szívével,

eszével, kezével dirigálta a megmaradt magyar katolicizmust, hogy ennek megerősödött lelkesége megoldja a mai válságokat is. A mai válságnak egyik legszomorúbb jelensége, hogy nincs Pázmány Péter, aki az erőket a kellő helyen csoportosítsa nagy tettekre és végvárakat építsen. Most e végvárak építője a magyar falusi templomok fokozója lenne.

Augusztus 12. Délelőtt tíz órakor beállított Marci bácsi egy darab kenyérrrel és szalonnával, amit belém diktált:

— Nem szeretem a sovány embereket, mert a soványság nyugtalanság jele. Igyekezzék húst szedni a csontjaira, ha azt akarja, hogy jószemmel nézzek magára.

E bevezetés után meginvitált egy sétára ki a plébániai földekre. A faluban csöndesen ballagtunk és a gyerekek köszöntésére felegettük a Mindörökkét. Kiérve a határútra rám nézett:

— Az én földjeim jó messze vannak. Oda-vissza két órai séta. Azt hiszem meg fogja unni.

— Bele kell szokni! — mondtam kellemes meglepetéssel. És Marci bácsi szeret kisétálni? Szeret gádzádkodni?

— Most már szeretek, öcsém. Megszerettem. Megmondom miért. Városi ficsúr voltam én, mikor idejöttem. A püspöki aulából csöpentem ide különös módon. Ott a városban karkáplán is voltam bariton hangom jóvoltából. Hangomat azonban nemcsak a kanonok urak méltányolták, hanem a civilek is künn a városban. Így történt, hogy egy szüreti összejövetel után másnap az irodában álmos fejfel összecseréltem két borítékot. Egy arisztokrata kegyúr borítékába tettem a püspök úrnak egy papjához intézett atyai dorgatóriumát. A kegyúr arisztokratikusan szellemes levél kíséretében küldte vissza irodánknak az ominózus levelet, én pedig rövidesen falura kerültem, hogy a jó levegőn fejemet szellőztessem.

Nohát ide érkezve, meg se néztem a földjeimet. Nem érdekelt. Kiadtam feles bérletbe. Ami rajta terem, azt csak meg tudom felezni hiányos gazdasági ismereteimmel is. Tehát odahaza üldögéltem, olvastam, imádkoztam, aztán újra olvastam. Egyszer aztán nagyon megfeküdte mellemet a szobázás és a magány. Kisétáltam a faluba, hogy a szép tavaszi időben embert lássak. Embert bizony én nem láttam, csak pár hempergő gyereket. Embere, asszonya, suhanca, süldője mind a határban dolgozott. Kimentem hát utánuk a ha-

tárba. Ott találtam minden hívet, szántott, kapált, gyomlált, boronált apraja, nagyja. Mert bizony munkaidőben még a nyolcvanéves öregbe is új élet száll és ha dolgozni nem bír is, de legalább ott bókászik a földjén, el-elmerengve búcsúzik tőle. E népnek az ősi földszeretet csodálatos energiát ad. Nincs ilyenkor betegség, nincs halál, mert a határból beáramló földillat elűzi.

Mentem, mentem és a barázdák végénél meg-megállottam. Elbeszélgettem velük. És megéreztem, hogy itt a szabad ég alatt kezdem lelkivilágukat megismerni. Ha a paraszt ünnepi gúnyában van, a beszéde is ünnepi, cikornyás labirintus. De künn az Isten szabad ege alatt pár szóval több élettapasztalatot mutat, mint sok, szobában kigondolt nagyképű könyv. Ott künn nem alázatoskodó, nem furfangos, hanem egyszerű, mint a tavaszi levegő és józan, mint a földje. Így csalogattak ki engem híveim a határba. Földjeim felét átvettem és elkezdtem gazdálkodni. Lassanként a szószékről is jobban megértették a beszédeimet, mert hasonlataimat a napfényes jó határról hoztam haza. Kommendálok magának is ezt az elvet: Járjon azok közt, akiknek prédikál!

Aztán bevallom, más oka is volt, hogy földjeimet megnézegettem. Mint említettem, amikor fölszentelik az embert, lángoló szívvel és egy reverendával megy ki az életbe, mert bizony túlnyomóan szegény szülők gyermekei vagyunk. Mint káplánok megkaptuk 58 pengő értékű havi jövedelmünket, aminek felét elküldtük öregedő szüleinknek vagy testvéreinknek. Mikor „megházasodtunk” vagyis a plébániát megkaptuk, két gyöngye kofferrel állítottunk be Robinson szigetére. Bizony kölcsönt vettem fel, amit törleszteni kellett. Ezért mentem ki a földemre később biztatni, hogy segítsen meg engem.

— Kedves Marci bácsi, ne vegye tolakodásnak, ha a saját okulásomra megkérdezem: nem teszi anyagiassá a papi lelket a gazdálkodás?

— Helyes kérdés, öcsém! Röviden megfelelek: Cum grano salis, nem! Minden pap szívesebben venné, ha a hónap elsején kezébe kapná jövedelmét és nem kellene papi működése közben még azon gondolkodni, hogy megélhetését gazdálkodással biztosítsa. A régi időkben a hívők felajánlottak földet a pap megélhetésére és ezt az Egyház elfogadta s átadja használatra a papnak. Nekem mindig szemem előtt van Szent Pál alakja, aki bizony lekuporodott a sátor-

ponyva mellett és foltozgatás, szövögetés közben szötte apostoli terveit. Őt sem alázta meg a munka, engem is büszkévé tesz az, hogy saját kezem munkájával szerzem külön a papi működéstől megélhetésemet. A nép nagyon megbecsüli saját foglalkozását, amit verejtéke megszentel, tehát maga mellett láthatja papját is a határban. A gondolkodás passzív és passzió. Üdvös Isten-félelmet ad és hálaérzetet. Ki gondol Istenre többet, mint a földművelő? Az időjárás szélségei, pl. egy jégverés öt perc alatt tönkre teheti egy év minden reményét. Ezért érzi magát annyira Isten tenyerén. Soha se tudja, mije terem, mennyi lesz az ára. Ez adja a parasztnak azt a különleges Isten-érzést, a konzervatív gondolkodásmódot.

— Furcsa dolgot mondok most magának a pap jövedelméről. Azt senki se tudja, még én sem, mennyi a jövedelemem, mert tizenkét bizonytalan forrásból kapom, tehát valóban Isten tenyeréből eszem. Kerületünk kéményseprő mesterének évi fix jövedelme 13 ezer pengő. Ezt a mestert én 35 év alatt sohase láttam, mert tart hét segédet ezer-ezer pengő évi fizetéssel. Az állam szedi be kéményenként az ő jövedelmét és nobilesan átadja neki, mert a kéményeket a füsttől megszabadítja, hogy a családi tűzhelyek vígan lángoljanak. A másfajta fekete kéményseprők, akik szintén kormot tisztítanak, hogy a családi tűzhelyek nyugodtan égjenek, bizony nem részesülnek ilyen előzékeny gondozásban.

— Mert lássa, volna egy furcsa jövedelmi forrásunk, a párbér. A párbér a világ legkisebb köztartozása, mert a kutyaadóval egyezik értékben. És míg a kutyaadót pontosan be kell fizetni a kutya éjszakai házőrző csaholásáért, az ugyanazon értékű párbér problematikus, hiányos és megszegyenítő. Még most is öreg fővel elpirulok, amikor ajtóm elé szuszogva leteszik azt a véka gabonát. És ez eltart négy hónapon át. Nekem még jó, de a szomszédom csirkét kap párbérbe. Mint fiatal, buzgó, újdonsült papnak, az első évben egyetlen napon összehordták azt a pár száz csirkét az udvarában. Egész éjjel nem aludt, mert a sok idegen csirke verekedett, hajnal felé boldogan elszundított, mert csönd lett az udvaron. Kiderült aztán, hogy a csirkék nyílást leltek a kerítésen és mind hazaszökött előbbi portájára.

— Vigasztalásul mondok még valamit, öcsém! Az erőszakosan rántkötő üldöztetésektől a magyar pap nem fél. Ez reá nézve nem megszegyenítés, hanem erőpróba, a népnek pedig megtisztulás. A

magyar nép ilyenkor még közelebb jut hozzánk. Ezer év atavisztikus ösztöne, együttérzése hajlik a népből ilyenkor a pap felé. Jellemzésül elmondom az öcsöki kommunizmust, amelyben én olyan valóságos titkos tanácsosi minőségben vettem részt.

— Kitért a kommün. A kiküldöttei ide is lejöttek vöröskatonák kíséretében megalakítani a direktóriumot. Az öreg bíró, mint mindig, most is hozzám jött tanácsért. Megbízta, hogy válasszák meg vezetőkné a bírót, a törvénybíró, egyházzogndnokot, iskolagogndnokot és más jóraaló embert. Úgy is lett. Ha rendeletek jöttek, azt hűségesen elhozták nekem. Én a falu igényeihez applikáltam azokat, ők meg hűségesen végrehajtották. Egy tyúk sem kallódott el az egész kommunizmus alatt. Sőt a cigányok sem mertek lopni a szokatlan új helyzettől meglepetve. Éltünk békességben. A templom mindig telve, a szívünk egymás iránt békességre hangolva, mint viharos tengertől körülvevett szigeten.

A kommün bukása után az én direktóriumom deputációban jött hozzám. Felállottak félkörben és a volt elnök így köszöntött fel:

— Minekutána a felséges Isten kegyesen megengedni méltóztott, hogy direktóriummi tiszttségünket becsülettal elvégeztük, eljöttünk megköszönni a nagyérdemű plébános úr ebbeli segítségét. Úgy vezetett bennünket, mint a felséges Isten oszlopa a vörös tengeren át a zsidó népet. Mink ezennel visszatérve a hétköznapi polgári életbe, igyekszünk becsülettal meghálálni nagyérdemű főúrnak, hogy az öcsöki kommunizmus Isten félelmére, a haza javára szolgálódott.

— E szép beszéd után ittunk egy pohár áldomást és a kommün eltűnt számunkra, mintha nem is lett volna. Lássa öcsém, ilyen a magyar a viharban és vihar után. Ezért érdemes ezt a sok bajt és küzdelmet elszenevdeni.

AZ ABLAKBÓL KIHAJOLVA

Gyülekeztünk a lelkigyakorlatra öregek, fiatalok és azok, akik a két korosztály közt az erős, nagy hidat alkotják. Az öreg embernek különös megnyugvást ad egy ilyen nyárvégi magábavonulás. Szép csöndesen latolgatja az örök igazságokat, amelyekről annyit hallott és amelyeket annyiszor hirdetett. Újra és újra megmelengetik szeptemberi verőfényként a lelkét.

A szeminárium ablakából néztem, hogyan darvadoznak fölfelé a paptestvérek. Az öregek lassan, az emelkedőn meg-megállapodva. A „középkor” egyenletes léptekkel. A fiatalok, hja, a fiatalok! A nagyreményű káplánok, hitoktatók és itt-ott ragyogó drágakőként egy-egy ifjú plébános.

Elmosolyodom. Lám, mekkora különbség már a megérkezésben is. A fiatalok egynémelyike hajadonfővel jön, a délutáni szél megborzolja dús hajzatát. Divat ez vagy modern higiénia? Bizonyára mind a kettő. Eljön hajadonfővel hatvankilométeres távolságból és kutyabaja. Mi valószínűen jókora náthát szereztünk volna ilyen vakmerő elhatározással. És megkérdezték volna az idősebbek: hol vesztette el a kalapját, kedves öcsém? Nem botránkozom én ezen, dehogyan botránkozom. Az életet nem lehet megállítani.

És még egy érdekes fölfedezés. Jönnek a fiatalok és kezükben egy vékony irattáska. Ez az egész útikészlet. Bizonyosan benne van a breviárium, a fogkefe és egy hálóing papírba csomagolva. Mi kell más egy négynapos lelkigyakorlathoz. Lám, ez az igazi igénytelenség! Bezzeg mi utazás előtt körütopogunk a szobánkban, szedjük a cókmozót, újra és újra belenézünk útitásánkba, nehogy elfelejtsünk valamit. Kell ez és az. No és a hálósapka, mert a szeminárium ablakai már a mi időnkben is zörögtek és ha útnakinduláskor olyan szépen süt a nap, ki tudja, nem indul-e meg északról az ősz első zimankós hírnöke.

Eszembe jutnak a régi, nagyon régi idők, az első lelkigyakorlatok. Mert bizony a mi fiatalságunkban a lelkigyakorlat nagy újdonság volt. Először csak ajánlották, aztán elrendelték. Úgy mentünk, mint iskolás gyermekek szeptember elején az iskolába. Kicsit megszeppenve. Minden újdonsággal így szokott ez lenni. A hosszúszerű pipák is elhozattak. Mert olyan szépen el lehet gondolkodni a bodoró pipafüst közt.

Ahogy ezt az irattaskás, hajadonfős fiatal paptestvért látom a dombon fölfelé törtetni, eszembe jut az első lelkigyakorlaton egy paptestvérem. Akkor én bohó fiatal voltam, ő már megette kenyere javát. Szekérrel jött a lelkigyakorlatra, jól megrakott szekérrel. Hordták fel a szekérből a párnát, a dunyhát, felhoztak egy fűkosarat elemózsiával és nehéz átalag borral, no meg egy kis papramorgóval. Sose lehet tudni, mi minden történik három és fél nap alatt. Ilyen hosszú időre évtizedek alatt nem volt távol falujától.

Ez jutott eszembe a lobogó hajú, jókedvűen lépdelő fiatal paptestvér megpillantásakor. Hát, igen, az idő megtermi a maga különbségeit. Nem kell ezen botránkozni.

Minden kornak megvan a maga stílusa. Nemcsak az egyes ember életkorának, hanem az emberiség egymásra következő korszakainak is. Sok minden apróságban megnyilatkozik ez a különbség a nemzedékek és korszakok közt. Itt van például a hajadonfővel és lapos irattaskával megjelenő fiatal paptestvér. Milyen érdekes változata az életforma stílusának, hogy mai kifejezésekkel éljek.

Ám nemcsak ebben látok én úgynevezett stílus-különbséget. A templomi szolgálatra gondolok. Hogyan is végeztük mi azt valamikor? Még fiatal korunkban is. Mert meglestük mi, fiatal darvak az öreg daruktól.

Az akkori stílus nyugodt, méltóságos mozdulatokban nyilatkozott meg. Nem kapkodtunk, nem siettünk, most meg kellett adni a módját, ahogy a falusi ember szokta mondani. Nem hadartuk a jegyespár előtt a násznép jelenlétében a szép kérdéseket, hanem a szentség méltóságának megfelelően adtuk fel nekik életük e nagy kérdéseit. Keresztelésnél és anya-avatásnál lassan, óvatosan és méltósággal vezettük be a keresztanyát vagy anyát a templomba, már azért is, hogy meg ne botoljon a küszöbön. Az áldást úgy adtuk, akkora méltósággal, akár egy püspök. Az izsóppal bőven meghintettük a

népet, legtöbbet juttatva belőle a jegyzőnek, tanítónak, mert azoknak volt rá nagy szükségük.

Tempó! Tempó! Most a gyorsaságot jelenti. Akkor a tempós nyugalmat. Még a templomból is tempós nyugalommal jöttünk ki a vasárnapi nagymise után, ahogy híveink rajzoltak kifelé a templomból.

A szentmise! Hát igen, erről sokat lehetne beszélni. Vétettünk mi is a külső magatartásban és vétenek a mai fiatalok. Itt soha se lehet eléggé vigyázni, hiszen a legszentebb cselekményről van szó.

Sajnos, lassanként sok minden furcsaság beszüremkedik a szentmisemondás külső módjába, ha az ember nem vizsgálja meg magát időnként és nem vesz példát másoktól.

A régi papok is miséztek szépen és hanyagul. A mai fiatal papok is miséznek helyesen vagy hanyagul. A régi papok közt voltak krákok, zsebkendőbe trombitálók. Voltak, akik úgy néztek körül a Dominus vobiscum-kor, mint a házigazda a vendégei közt. Az oltártól rászólt a fiatalabbnak, ha az öreget nem engedte be a padba. Volt, aki a kórus fiatalágát szentmise után ugyancsak alaposan megregulázta holmi rendtelenség miatt, néha még szentmise közben is oda-intett szemöldökével, ami egyszerre rendet teremtett. Hát persze lehetett volna ezt másképp is elintézni, de ha így történt, már nem segíthetünk rajta. Volt, aki a sekrestyéből kimenet a kelyhen vitte a tabernákulumkulcsot, a pápaszemet, sőt láttam, aki a zsebkendőt is közéjük tette. Ám ez már akkoriban is nagy feltűnést keltett. Az anekdoták még külön dolgokról is megemlékeznek. Igaz-e, nem-e, ki tudja?!

Ha már az öregekről elmondtam a magamét, a fiatalokra is vetek néhány szeretetteljes pillantást. Látom, ahogy gyorsan felkapja a kelyhet a sekrestyében, megperdül frissen tengelye körül, biccent fejével hol a feszületnek, hol a saroknak, ahogy a perdülés kiadja. Aztán az iparkodó ministráns sarkára lépve odasiet az oltárhoz. Itt is biccent, forog frissen és szinte vidáman lát neki a bűnvalló zoltárnak és Confiteornak. Gyorsan peregve versenyeznek a ministránssal, hogy visszajusson az oltár asztalához. Ennél gyorsabb csak a kilenc elejzon pörgettyűje. No és így tovább. A mozdulatai állandóan azt mondják: nekem sietnem kell, hiszen annyi minden vár reám a mai napon.

A hívő szemében különösen a miséző pap két mozdulata tükröződik élesen: a térdhajtás és a kéztartás. A hirtelen megriasztott madár csapja szét szárnyait repülésre akkora gyorsasággal, ahogy némelyik miséző a kezeit szétcsapja a Dominus vobiscum-kor. A térdhajtásnak pedig két furcsa változata van. Vagy a gumilabda friss perdülése jut az ember eszébe, amikor ledobban és feldobban az alter Christus. Vagy a térdhajtást utánzó meggörnyedéskor az ember megsajnálja az illetőt, azt hívén, hogy pillanatnyi visszatérő gyomorgörcei vannak.

Igen, igen, mi alter Christus-ok vagyunk az oltárnál. Valami olyast sejt a jó hívő bennünk. Mekkora nagy adomány, aki méltóképpen, szépen tud misézni. Egyúttal mindig egy szép prédikációt is elmond a miséző pap. A száz-százhusz szóbeli prédikáció mellett háromszázhatvanöt főnséges prédikációt.

Ahogy kinézegettem a szeminárium ablakából, ilyesfélék jutottak eszembe. Az ember mire is gondolhatna, ha öreg korában kihajol a régi Alma Mater, a szeminárium ablakán.

ALTER IN TEORIA...

(Más az elmélet...)

Boldog kispap-koromban végigjártam a rokonságot, amelyik meglehetősen szét volt szórva a folyó két partján lévő falvakban. Egy ilyen rokoni látogatás alkalmával betévedtem a jegyzőkhöz. Éppen a kántorék voltak náluk vendégségben. A férfiak kvaterkáztak, az asszonyok kávéztak és tárgyalták a falu dolgait more patrio.

Egy vitás kérdésben az én szakvéleményemet is kikérték. Hízelt túltengő önérzetemnek a felkérés, de kényes mivolta miatt nem mertem bíraskodni. Arról volt szó, kinek van igaza: a plébánosnak vagy a káplánnak? A jegyzőné a plébánost védte, a kántorné a káplánt. Hitvestársaik itt-ott behümmögtek az élénkülő vitába.

A kántorné szélteben-hosszában kiteregette a parókia belügyeit, amelynek ártatlan áldozata a káplán. A plébános nővére zsémbes, önző, kucori. A káplán hasán keresztül is a rokonságot igyekszik gazdagítani. Az együgyű plébános a saját házában nem lát tovább az orránál. Azzal se törődik, mit tesznek az asztalra. Hónapokon keresztül az ebédmaradékot küldi be Irén néni a káplánnak, de még azt sem melegíti föl, mert sajnálja a tűzifát.

A jegyző kedélyesen vette a dolgot. Főlemlegette, hogy a praktszik élete mindig ilyen volt és ilyen lesz. Nem kell a fiatalságot elkenyeztetni, mert könnyen kirúg a hámból. Valamikor ő is stanicliből vacsorált és ahogy a példa mutatja, nem ártott meg neki.

Az egészből az derült ki, hogy a plébános is jó ember, a káplán is jó fiú, mégsem értik meg egymást. Egy fedél alatt külön élnek egymástól Irén néni bogarai miatt. Az is kiderült, hogy a káplán a kántoréknál pótolja a hiányzó kosztot és családi meletget.

A lappangó ellentétek hamufödte paraszát másutt is megfigyeltem. Ha az ember közelebbről nézte a dolgot, egyik felét sem lehe-

tett teljesen elmarasztalni. Jelentéktelen félreértéseknek lettek az adatai.

Másfél hónapig helyettesítettem szabadságos káplántársamat. A búcsúzásakor a plébános (magábavonult, halkszavú ember) külön megköszönte, hogy nem avatkoztam a plébánia ügyeibe. Akkor nem értettem ennek a titokzatosan kesernyés köszönetnek a hátterét, csak később világosodott ki előttem a bonyolult helyzet.

A plébánia javadalmi földje a falu tőszomszédságában feküdt a kövesút mellett. Ennek megvoltak valamikor az előnyei. Ám, a falu terjeszkedett, terpeszkedett és a házak lassanként elérték a javadalmi földek mezsgyéjét. A negyven holdas tag „korszerűtlen” lett a zselérsor árnyékában. Szerették volna felparcellázni s helyébe ugyanannyi földet ígértek másutt. Ebben még nem lett volna hiba. Ám, sehogy sem tudtak megegyezni, hol mérjék ki a csere-földet. Minduntalan a nagy legelő sarkát kínálgatták. A legelő szikes és vízjárta. A plébános az ilyen egyenlőtlen cserébe nem volt hajlandó bele menni. Jártak a deputációk, szaporodtak a jegyzőkönyvek, az ügy lassanként mérgező anyagokkal telítődött.

A káplánok, a papi eszmény buzgó és igény nélküli képviselői a principálisuk javadalmát szívesen feláldozták volna a békesség kedvéért. A plébános hangoztatta a rábízott javadalom védelmének lelkiismeretbeli kötelességét. A káplánok pedig, úgy látszik, a falakon kívül is hangoztatták az igénytelen lemondás nagy elvét, amivel meglehetősen népszerűsége tettek szert. A plébános az elvek küzdelmében lemaradt és ennek következtében mindjobban begubózott kesernyés magánosságába. Ebből a magánosságból hullott rám az említett, meg nem érdemelt dicséret.

Meg nem érdemelt dicséret volt, mert átmeneti otlétem alatt, aratás kellő közepén nem igen volt alkalmam a falu ügyeivel közelebbi érintkezésbe kerülni. A falu a saját közügyei után is csak cséplés után kezd újra érdeklődni, amikor a termés a magtárban szikkad. Máskülönben sem érdekeltek mások javadalmi. Egy paptestvérem szellemesen jegyezte meg egyszer: Nem azért szenteltek fel, hogy a püspöki és káptalani javakat számon tartsam, azok miatt aggódjam. Én sem voltam tájékozott a püspöki javak mennyisége felől, de még a principálisom földjei felől sem nagyon és ma sem érzem hiányát ebbeli tapasztalatlanságomnak. Az is csak később jött

tudatomba, hogy szerényebb javadalmú parókiákon mintha bővebb és ízesebb lett volna a káplán koszt.

Sok mindenről nem lehet statisztikát csinálni. A többi közt arról sem, hány diszpozíció született meg az elveknek súrlódásai miatt. Még kevésbé lehetne utána nyomozni rengeteg félreértésnek, amelyek beárnyékolják az egymás mellett élő paptestvérek érintkezését, mert mindkét részről mereven akarták elveiket érvényesíteni. És az is bámulatos, hogy a hívek, akik egyetlen prédikáció szövegére, üdvös tanulságaira sem emlékeznek, ezeket az ellentéteket kiszimatolják és pontosan számon tartják.

Ha a skolasztikus rendszerbe valamikor mélyebben behatoltam volna, akkor ezeket az elvi ellentéteket megközelítően tudnám osztályozni okaik, hatásaik, megnyilvánulási módjaik szerint. Ám, aki a logikai előadások közt a homiletika és a magyar iskola problémáival foglalkozott, annak ez legyőzhetetlen feladat. Már azért is, mert az élet titokzatosan szövevényes, nem igen lehet abból kihámozni, mi az igazi indító ok és mi a pillanatnyi szikra, amelyik kilobbantja a lappangó ellentétet.

Sok mindenféle jelenséggel találkoztam az életben, amelyeknek látszólag nagy elvi háttere volt, de a végén komikusan kicsinyes összecattanáshoz vezetett. A principálisnak és káplánjának pasztorális elvei különböztek. A káplán az egyesületi életre vetette magát, hogy megújítsa a föld színét. Minden korú, nemű réteg számára megalapította a maga egyesületét. Viszont a plébános elve a tempom nagy hármassága: oltár, szószék, gyóntatószék volt. Szerinte a káplán az egyesületesi babramunka miatt elhanyagolja a papi hivatás három nagy területét. Sokszor éjfél körül kerül haza, reggel az álmoasságtól szédeleg. Ne is beszéljünk arról, hogy szobájában állandóan nyüzögnek. Hallatlan dolog ez az olyan parókián, amelynek verandáján eddig még a vadszőlőlevelek is illedelmesen, halkan susogtak. Az sem volt helyes, a principális szerint, hogy a leányegyesület tört előre az egyesületek közt és ez nyüzsgött a káplán körül. Az elvek szívós súrlódása — sajátságos — egy tüzes vita alkalmával elhagyta az elvek fennsíkját és holmi kulináris kérdésben érte el a csattanós befejezését. A megoldást egy gyors diszpozíció hozta meg. A még üde frissességű egyesületek a búcsúzáskor megzavart méhrajként zsongtak, itt-ott fullánkjaikat a parókia felé mutogatva.

Tüntetően az állomásig kísérték az elvek „áldozatát”, kendőt lobogtattak, sírtak az állomás és a befutó vonat ámuldozó közönsége szemé láttára. A könnyeknek árja természetesen jókora szakadékot vájt a pap és hívei között.

Egyik helyen a káplán a hazulról disznótorból küldött kóstolóval megvendégelte barátait a káplánszobában. A kóstolóhoz szükségszerűen tartozó nedűk a jókedvű társaságot a népi dalok hagyományos területére csalogatták. Másnap a principális alig fogadta a káplán köszöntését, délben pedig holmi zsinati határozatokat sorolt fel a parókia belső rendtartásáról. A káplán enyhe kételyét fejezte ki, mint ha a mondott esetre zsinati határozatok volnának. A principális elővett egy salabaktert és kimutatta belőle, hogy anno ekkor és ekkor a württembergi egyháztartomány zsinata pontosan ilyen esetet kárhoztatott. Hogy a káplán a württembergi zsinat klauzuláit megkerülje, a következő évben, természetesen már más állomáshelyen magát a principálist is meghívta a kóstolóra. Az új principális nem ismerve a württembergi határozatokat, igen jól érezte magát a farsangi estén.

Ez a diplomata tehetségű káplán később olyan principális oldala mellé került, aki rögtönzött viták álarcában szerette káplánjait megvizsgáztatni szellemi kincsgyűjteményeik körül. Az ebédek, vacsorák élénk vitákkal fűszereződtek a különben fűszertelen ételek mellett (a plébános kákabélű volt). Ugyancsak fel kellett kötni a káplánnak a szillogizmusok zsinórkorcát, hogy ne maradjanak alul a vitában. Neki kellett látni egy-egy eldöntetlen kérdés tanulmányozásának (ennek köszönhette pár év után a plébánosi vizsga sikerét). Ha aztán kellő előtanulmány után ő szorította sarokba a principálist, az a játékszabályoktól eltérően érvek helyett legyintett egyet, mondván: aliter in teoria, aliter in praxi.

Ősz közepén a principálisnak hirtelen el kellett egy napra utaznia. Arra a napra volt kitűzve a párbérszedés. Ott ugyanis az a felbecsülhetetlenül jó szokás dívott, hogy a falu zöme egyetlen napon hordta be a párbért. Ezt a szép szokást úgy igyekezett meghálálni és megrögzíteni a plébános, hogy ő maga tüntette ki a párbért hozókat jelenlétével és köszönő szavaival. Ezzel bírta meg a káplánját elutazása előtt. Alaposan és hosszasan instruálta e fontos műveletről káplánját. A többi közt felhatalmazást adott a párbér elengedésére,

ha „kényszerítő, rendkívüli körülmények” azt követelik. Fel is sorolta a csekély számú kényszerítő körülményt, így például az elemi csapást, ami szerencsére ebben az évben nem sújtotta a határt. A káplán a párbér átvételét a hívek megalégedésére elvégezte, nagyon szépen megköszönte mindenkinek. A párbér-elengedést pedig meglehetősen liberálisan kezelte, aminek már a reggeli órákban híre ment és dél felé már mind többen a véka gabona helyett fölmentő-okokat hoztak. A hazaérkező plébános homlokát ráncolva nézett a párbéres hombárba és a nyomott hangulatú vacsora után a párbéres lajstromba. A sarokba szorított káplán érveiből kifogyva a principális kedvenc érvébe kapaszkodott, kijelentvén: *aliter in teoria, aliter in praxi*. A principális többé nem emlegette ezt a vészhozó kázus-megoldást káplánja előtt.

Bár ebben az esetben kissé félresikerült az elveknek ez a nagy kiegyenlítője, de az elvek szokásos súrlódásában a merev ellentétet ez is feloldja, főként ha azt a bizonyos praxist a szeretet olaja táplálja.

BEATA SOLITUDO (Boldog magányosság)

Meggyanúsítottam, Szerkesztő Úr! Kérdezi tőlem levelében, mit is csinálhat a falusi pap esős őszi délutánokon és hosszú téli este-ken. Először valami kis kajánságot éreztem ki a kérdésből. De aztán elszégyelltem magam. Lám, lám, milyen gyanakvó lett a falusi öreg ember! Azt hiszi, hogy a fiatalabb korosztály, pláne a városi generáció enyhe sajnálattal derül a falusi papon.

Ahogy ez a szégyenérzet múltóban volt, elgondolkoztam: mit is csinál a falusi pap őszi délutánon, téli este-ken? Mit is csináltam én olyan időben? Bevallom, erre eddig nem is gondoltam. Ám, most a kérdés nyomán visszaszáll emlékezetem a régi időkbe és jóleső érzés dereng bennem. Ezért megkockáztatom a választ, bár az ilyen vallomással sokszor együtt jár elmúlt életünk jónéhány együgyűségének kitárogatása.

Mikor Zsuzsi néni behozta a naponta megtisztított és újratöltött lámpát, mintha a szoba már várt volna erre a percre. A fal mentén a könyvek földerengtek, a képek szelíden rámnéztek, mintha a kályha tüze is melegebb lett volna. Zsuzsi néni kicsoszogott.

Tudtam, hogy senki sem fog zavarni reggelig, kivéve, ha beteghez hívnak. Falusi ember este nem igen kószál. Barnuláskor meg-
eteti a jószágot, utána megvacsorázik és elteszi magát holnapra. Az állatok miatt télen is jókor kell kelnie. No, és spórolni kell a fotó-
génnel, ahogy nálunk a petróleumot hívták. Inkább csak a fiatalság járt össze egy-egy melegebb házhoz fosztókáznai, vagy morzsolásra.

Szóval a pap magára marad. Délután négy-ötök már homályzik. A kocsis ellátta a jószágot, meg is kérdezte, mi a parancs holnapra? Ő ugyan jobban tudta, mit lehet holnap kezdeni, de illik mégis megérdeklődni a parancsot. Hazament vacsorázni. Zsuzsi néni talán

melegíti a konyhában az én vacsorámat is, vagy valami mást szöszmötöl. A kutya az ajtó előtt fekszik. Néha megmozdul és ásít. Az én kutyám embermódra ásít. Nem csodálkozom, hogy unatkozik itt a falu szélén. A kegyúr valamikor ideépítette a kastélyhoz közel a parókiát, a kastély üres. Nagy kert választ el a kántor kertjétől, a kántoré az iskolától, az iskola a postamesterétől, a postamesteré a községházától. Minden „középület” egymás mellett sorakozik. A gróf csinálta így valamikor, mert ő adta a telkeket és mert neki így tetszett. Mit csináljon hát a kutya a falu szélén? Télen hever, ásít, jó időben nyulat kerget az uradalmi földeken.

Ahogy visszaemlékszem, én nem igen untam magamat. Elővettem az újságot, amelyet sötétedéskor hozott meg a postás Ferkó. Mennyire másképp olvassa az ember ilyen csöndességben a messze világ híreit. Elgondolkozik rajtuk, fejét csóválja a honatyák torzsalakodásain, földerül egy-egy közbeszóláson. Bosszankodik, hogy a petróleum majd újévtől kezdve két fillérrel drágulni fog. Daga az önérzete, mert egy szíami herceg megdicsérte a főváros páratlan szépségét, a kilátást, a várat, a világszép hidakat. Hogy is vagyunk azzal a Sziámmal? Elő a nagy világtalaszt, megmérgezi az ember, mekkora ország az országok rengetegében. Aztán a Lexikonból kinyomozza az ember, mennyi a lakossága, mit termel, milyen az éghajlata. Aztán fellapozza az ember a hírhirdetés történetében, mennyi eredményt értek már el a misszionáriusok. Csak alaposan mindent, ne olyan hűbelebalázs módjára! Idő van hozzá elegendő.

Egy télen át megolvastam szép egymásutánban a Világtörténet 12 vaskos kötetét. A másik télen a Magyar történet szintén terjedelmes 10 kötetét. Nem csak úgy átabotában. Az ember jól megvizsgálta az Aranybulla pecsétjét éppúgy, mint a hatvanhetes kiegyezés törvénycikk másolatát. Jól esett, hogy II. Endre korában a beregi egyezmény biztosította a klérusnak a szabad só privilégiumát. A só már akkor is becses fűszer lehetett.

Készülgetni kell a vasárnapi prédikációra is. Válogatott az ember az auktorok közt, de rendszerint visszatért Pázmány fóliánsaihoz, vagy Szabó Imre „Néphez alkalmazott egyházi beszédeihez”. Ha pedig mégis elkalandoztunk egy-egy divatosabb ígéhirdetőhöz, hozzászedte az ember az öreg dogmatikát, hogy a megvékonyodott modern pilléreket megtámogassa. Ám, a tézis nyomán eszébe jutot-

tak az embernek a régi emlékek: a professzor, a katedra deszkájából kiütköző görcs, a társak egymásután, aztán a jó bableves és a húsrá reménytelenül várakozó káposzta. Egyikünk már irodaigazgató, akad tanár köztünk, sőt egy valóságos kanonok is, igaz, hogy utolsó lévén, szegény a prebendára panaszkodik.

Szépen eltelt az idő, a petróleum is felére fogyott, már tíz felé járt az idő. No, és a kvaterkázás? Bevallom, ezzel is megpróbálkoztam eleinte, azt hívtam, hogy megfűszerezi a falusi életet. Ám, meguntam, vagyis inkább meguntam. Házam fedele alatt történt a dolog. Vendégek voltak nálam, az akkori intéző is betévedt hébe-hóba, mint rideg legényember. A végzete akkor is behozta. Kvaterkázunk, kedvünk szottyant kártyázni. Vacsora után abbahagytuk a szolid kalábert és ferblizéshez láttak. Az intézőnek rosszul forgott az ördög bibliája. Másnap az uradalmi mindenessel tehenét a zsidóhoz küldte, a tehén árát pedig még aznap a szomszéd paptestvérhez, mert a kártyaadósság elintézése becsület dolga. A kártyát a tűzbe dobtam; ha ezentúl vendégeim kártya után érdeklődtek, könnyebb volt a figyelmet elterelni róla.

Most próbálok utána számolni, hány órát is tenne ki egyhuzamban az ilyen őszi-téli évad estéinek sora. Az őszi sártól a tavaszi sárig, tehát Mindszentektől Nagyböjt közepéig, amikor is a szelek felszárítják az utakat és a nappalok is megszorítják a sötétséget, bizony jó négy és fél hónap. Ezen a körülbelül száznegyven napon hét-nyolcszáz óra telt el ilyen esti csöndben. Ha egymás mellé tesszük ezeket az órákat, egyfolytában kiadna egy hónapot. Most veszem észre, mekkora időrengeteg.

Így érti meg az ember, miért akadt a papok közt annyi feltaláló, tudós és mellettük jónéhány különöcs csodabogár. Mert a magány ezt is kitermelheti. Ismertem egy paptestvért, aki harmóniumozott, hegedült, sőt okarinázott is esténként. Állítólag a cigányok lapos szemmel néztek mesterségük kontár kisajátítójára. Hamis nyelvek szerint (keresd a szomszédot), ha a cigányprimás nem tudott megegyezni a falusiakkal a bál vagy lagzi ügyében, akkor megvetően mutatott a parókia irányába: menjen, fogadja meg a papot, ő olcsóbban fűrészel.

Egy másik paptestvér hasznosabb munkába fogta magát. Rózsafüzéreket készített és javított. A harmadik faluból is eljárta hozzá

a nénik. Javítás közben elbeszélgetett velük, így ismerte meg a vidék minden bűját-bajját. Hozzá még nagy népszerűsége tett szert. Akár képviselőnek is megválasztották volna, ha kedve lett volna hozzá, ahogy emlegették. Mert nemcsak a fogója, de a nyelve is jól fogott. Semmit sem fogadott el munkájáért, de a nénik titokban néhány tojást beadtak a konyhába. A falusi ember nem kíván ilyesmit ingyen. Pápaszemeket is doktorolt. Rendesen a szára esik le, kihullván belőle a kapocs, vagy a félüveg lazul ki belőle. Nem nagy mesterség, de falun hálás munka.

Volt egy kuruzslónk is. No, nem kell ezt szigorúan venni. Az orvosok sem nyüstölődtek miatta, hiszen a komoly beteget úgyszólván irányította. Miről is volt szó tulajdonképpen? Különböző mezei füvekből pancsolt teákról. Epetisztító, vesetisztító, szorulás elleni, mellfájást enyhítő, hurutot űző teák változata, aztán szemborogató víz és egyéb vigasztaló enyhületek. Hamis nyelvek szerint (keresd a szomszédot) a cukrosvíz is nagy szerepet játszott szereik között, de ezt már csak hetven éven túli öreg asszonyoknak osztogatták.

Volt, aki anekdotákat gyűjtött. Tizenkét vaskos kötetre valóval akarta földeríteni ezt a szomorkás földi világot. Halála után a sógora a kemencébe vágta a kézirat-tömeget afeletti bosszúságában, hogy anekdotagyűjtése közben elfeledkezett a földi kincsek gyűjtéséről. Tudniillik kissé bohémtermészetű ember volt világéletében. Ez meg is bosszulta magát, mert vidámságot terjeszteni akaró anekdotái végül is jókora bosszúságot okoztak.

Volt, aki bogarakat gyűjtött. Ott láttam megilletődve, milyen előkelő neve van egy-egy közönséges bogárnak, amelyet kabátomról le szoktam fricskázni. Később pillangókra vetette rá magát, de ezekkel tragikus eset történt. Az új cselédlány a rend fanatikusa lévén, vagy pedig már első nap meg akarta mutatni a tisztaság iránti rokonszenvét, fölemelte az üveglapot és leporolta jónéhány ritka pillangó hímes szárnyait. Végre a paptestvér gyűjtőszendevélye felmagaslott a gyíkok és egyéb hullók konzerválásáig. Magas üvegekben állottak ezek a példányok spirituszban úszva. A paptestvér pálinkáit gyanakodva iszogattuk, mert a hamis nyelvek szerint a gyíkokról le szokta töltögetni a „fáradt” spirituszt. Máskülönben

Kneip és Zelenyák könyveit is nagy becsben tartotta, de nem kuruzsolt. A bogarai elvették szabad idejét.

Találtam egy paptestvérré (de nem nálunk), aki mindenféle hasznos dolgot fűrt-faragott fából. Anyaga bőségesen volt, mert hatalmas erdőség mellett éldegélt. Faragott elmés gyermekjátékokat és ezeket kiosztogatta karácsonykor. Valóságos ezermester volt. Bárhova nézett az ember, minden kezemunkáját hirdette: képkeretek, itatósnyomó, gyufatartók, gyertyakoppantó, fogas, sétabotok tömege, a kakukkos óra, kályhaellenző. A konyha számára is maga faragta a sótartó és fűszertartók csinos homlokzatát.

Olvastam egy déldunántúli paptestvérről, nyugodjék békében, hogy életében több száz népdalt, nótát zenésített meg. Vajon hogy tekintett vissza ezekre az „édesbús” virágénekeknek melódiáira élete végén az örökkévalóság kinyíló kapui előtt?!

Viszont a fiatalabb nemzedék egy agilis egyéniségéről hallok, hogy peccsenyesütőt tervezett és szabadalmaztatott, olyan szabadba való peccsenyesütőt, amelyik a disznóhús és borjúhús, a hagyma és egyéb ingerlő földi jók kellemes ízeit nem engedi kárbaveszni. Megilletődött bámulattal gondoltam a fiatalság időszerű gyakorlatiasságára. Lám, ők nem lepkét gyűjtenek a múzeumok számára, nem is pápaszemet, rózsafűzért javítanak öreg néniknek, nem kotyvasztanak teákat, hanem peccsenyesütővel ajándékozzák meg az emberiséget. Reméljük, peccsenye is akad hozzá valamikor, de már nem nekünk, öregeknek.

Ezek az emlékek ébredtek bennem, Szerkesztő Úr, kérdésére. Bevallom, én is az emberi gyöngességbe estem. Rendkívüli típusok jutottak eszembe, akikről életem folyamán hallottam, vagy láttam őket. A többi csöndesen morzsolta életét a falusi csöndben, magányban. Szép volt ez a magány, legalább nekem szép. A föld akkoriban nyugodtabban keringett, az emberek nem voltak olyan igényesek, el is nézték jobban egymás hibáit, derültek egy-egy magányos külön-cön.

Látom hosszú-hosszú sorát a régi falusi papoknak, petróleumlámpa mellett ülnek az íróasztalnál, vagy a kandallónál. Olvasgatnak, zsolozsmáznak, merengenek, vagy fricskálnak valamit, de kitartanak őrhelyükön, amelyet a Gondviselés nekik juttatott.

BOD PÁL A LELKIPÁSZTORAIRÓL

Alkalmas időt kell keresni, ha öregembert a múlt időkről akarjuk kikérdezni. Nem fog úgy az eszük, kihagy az emlékezetük. Bod Pál akkoriban jóval túlhaladta a nyolcvan esztendő. Szerettem volna megtudni, mi mindent őrzött meg emlékezetében a régi papjairól. Nem annyira az eltávozott elődök lebegtek szemem előtt akkor, hanem inkább arra voltam kíváncsi, hogyan gondolkozik élete alkonyán egy öreg magyar a papjairól, akik megkeresztelték, nevelték, érte a legszentebb Áldozatot bemutatták és az igét hirdették neki. Többször elbeszélgettem vele és sok eredeti gondolatot fedeztem föl egyszerű, de ízes szavai mögött. Az öreg kor megnyugvása járta át mondanivalóját. Lestem az alkalmat, hogy egyszer összefüggő képet tudjak magamnak alkotni egy hosszú élet ilyen tapasztalatairól. Nem vártam tőle semmi rendkívülit, elég volt nekem, ha némi megvilágítást kapok.

Egy nyárutói délután valami miatt eljött hozzám. A verandán üldögéltünk. A kertekben a diót verték. Jól összeillett beszélgetésünk a csöndes szeptemberi délutánban a veranda ritkuló folyondáraival. Este nagyjából följegyeztem emlékezéseit:

— Az első papra nem igen emlékszem. Kövér volt, szuszogott. Ministráltam neki, mert akkoriban nem akadt ministráns. Nem volt az ministráció. Mondani csak annyit tudtam: Amen, ekumspiritutuo. Térdepeltem, felállottam, átvittem a könyvet, csengettem. Ez akkor elég is volt hétközbe. Vasárnap a nagyobb fiúk már elzargattak, mert akkor szépen nekiöltözhetek. Keddi napon volt. A sekrestyében fejemre teszi a kezét, súlyos, nehéz keze volt, azt mondja: Isten veled, fiam! — Sose hallottam ezt tőle. Estére szaladgálnak az utcán: Jaj, meghalt a papunk! Biztosan megérezte reggel az utolsó. Isten nyugosztalja!

— A másik pap eleven mozgású volt, friss szavú, szeretett regulázni. Surbankó koromban egyszer berendelt többünket a parókiára, mert a kóruson valami nem jót csináltunk. Kaptunk fejenként egy tenyerest tőle. Utána kivágtam neki nagy legényesen, hogy ártatlanul kaptam a tenyerest, mert én a kóruson éppen akkor az orgonát fújtattam. — Hát fiam, már nem tudom rólad levakarni, máskor ne állj a ludasok közé, amikor tenyerest osztogatnak. Így, a mi papunk! Igaza volt, mert engem azzal a szesszel csalogattak be a pajtások, hogy a batyubált kell megbeszélni a pap előtt. Mikor aztán sor alá kerültünk, azért is a parókia elibe mentünk este kurjongatni. Lássá, hogy nem félünk tőle, mert a király katonái leszünk. Kinyitotta az ablakot: Jól van, fiaim, csak ordítsatok, nemsokára az őrmester fog a fületekbe ordítani. Erre elszégyelltük magunkat, haza kotródtunk. A falu megbecsülte, mert hirtelensége mellett jó szíve volt. Ő csinálta az írásokat a szegény ember ügyibe-bajába.

— Amikor a katonaságtól hazajöttem, már más papot találtam. Csendes természetű volt a nagyszavú után. Az éneke is úgy folyt, akár a kenet. Az iskolás gyerekekkel igen törődött. Járt a betegetek is. Csak belépett, köszönt, leült, elbeszélgetett a maga csendes módján. Engem ő esketett. Ötször is elibe kellett járni tanításra az esküvő előtt. Egyszer ott ültőhelyembe elaludtam, szegény Rozim rángatott fel. Dehát az utolsó hetek voltak, esténként hol Rozinál, hol a cimborák közt búcsúztattuk a legényéletet. Az én első három gyermekemet is ő tanította a katekizmusra. Neki már inkább szerettek ministrálni, mint az én időmben. Az én időmbe a harangozó kötéllal fogta hétközbe a ministránst. Amikor városi parókiát kapott, mindenki megsiratta.

— Az új pap tehetős szavú, jó tartású volt, de sok baja akadt a jegyzővel. Bakafántos jegyző sok borsot tud törni a pap orra alá, ha akar. Márpedig ez akarta, mert a pap áperzte megmondta neki a magáét a kapuban, meg a községházán. Mi nem bántuk, mert elfoglaltoskodtak egymással a község javára, de neki hamarost elment a kedve, mert a nép nem állott egészen melléje. Azt pedig sose lehet elérni a földi világon, hogy a nép egy akaraton legyen. Elkérte magát tőlünk a másik megyébe.

— Kapott aztán a jegyző papot, akkurátusát. Meg is emlegette azt a napot, ahogy szokás mondani. Ez a pap minden izibe a mi

fajtánk volt, olyan magunkfajta alattomos származású. (Alantas származásút akart Bod bácsi mondani.) Nem pattogott ez, nem verte az asztalt. Komótosan adta a szót, akár a vicispán, de a mi esziünk szerint járt a szava. A jegyző üszkölt, amikor a gyűlésen kiteregte a számadásokat, meg egyebet. Ez kell nekünk, gondoltuk, összeállotunk a fiákkal, bevásztottuk a megyéhez megyetagnak. Azótátul a jegyző lejjebb srófolt, számolgatta, mikor is mehet nyugdíjba. Ferencz János, Isten nyugosztalja, a templomban is mindennek megadta a módját. Az énekit nyitott ajtónál nyáron a hetedik kertbe el lehetett hallani. Minden esztendőbe reparált valamit vagy vásárolt. Rendbehozta a cintermet, körülkerítette a temetőt, tarka kővel kirakta a templom pádimentomát. Rend lett a keze alatt a faluban. A zsandárőrmester azt mondta, kár nekik hetente a hosszú utat idáig megtenni, miótátul Ferencz János regulázza a legénységet. Ha szavába font valakit, törülközhetett utána esztendőig. A gazdaságban sem maradt utánunk. Emlékszem, ő vetett lencsét határunkba először, a lóherése kövérebb volt az uradalminál. Becsületet hozott a községnek, mert hetedhét határba emlegették a nevét. Olyan két lóval járt a búcsúkra, hogy dagadt az ember szíve a papja végett. Egyszer el akarták vinni nagy parókiára. Elmentünk kilencen hozzá deputációba. Keresztapám vitte a szót, Isten nyugosztalja. Megkérdezte csendesesen keresztapám, mibe volt ezidáig hiánya, kire van panasza, hogy el akar minket hagyni, mert mi azt reparáljuk. Nézett maga elibe harmatos szemmel, a pipával az asztalra csapott: Ne rikkassanak meg, a teremburáját! Nálunk is maradt holtanapjáig. Írást csinált mindenről, jutott a templomnak, az iskolásoknak, a szegényeknek, még a püspöknek is rendelt ötszáz forintot az öreg papok végett, ötszázat a szemenáriumnak.

Jó pap jött helyibe, tetszik is ismerni, iszen utána tetszett hozzánk jönni. Megtette a magáét, ami tőle telhetett, de nem neki való volt ez a fiáas parókia. Gyöngye volt a melle, úgy elveszett hangja a kancelluson, mint az őszi bogaré. Szent Mihálykor kezdte a köhicselést, amikor a gulyát kivertük a legelőre, akkor hagyta abba. Jobb neki abba a szép kórházba papszkodni. Már tőlünk is voltak ott betegek, nagyon szeretik, mert teméntelen vigasztalót tud mondani. Ám, ebbe a vásott faluba nagy természetű papok valók.

— Vétkeznék, ha panaszra nyitnám a szájam. Jó papunk volt nekünk mindig. Félték az Istent, becsülték az embert. Jó nyomdokon tetszik haladni. Isten éltesse sokáig nagyérdemű plébános urat! Hét lelkipásztort szánt nekem a Mindenható, áldassék szent Neve! Nyolcadikra már nem várok. Elkísér engem a nyugovó helyemre, plébános úr, megadja szépen a módját. Másban pedig Istenre meg a Boldogságos Szűz Máriára hagyatkozunk.

CANCELLARIA

Én még láttam ezt a felírást egy plébániai iroda ajtaja fölött. Jókedvében szögezhetette oda valaki nagyon régen, a deákos időben, mert fölösleges volt külön felhívni az irodára a figyelmet. Az iroda a folyosó végén volt, a veranda lépcsője mellett. A plébános pedig állandóan a cancelláriában ült és pipázott. Erős volt a gyanúm, hogy a betűket elhomályosító sárgásbarna patina jó része az ő pipafüstjének köszönhető, ami szag és füst alakjában igyekezett a szabadba az ajtó résein keresztül.

Ez a szemlélődő füstölés nekem nem nagyon tetszett. Később láttam be, hogy százegynéhány kilóval nemigen lehet futkározni. Azt is észrevettem idővel, hogy az én kövér, kényelmes principálisom az íróasztala mellől is sok mindent el tud kormányozni, rendbe tud hozni. Az asztal mellől is pontosan tudta, hol van az öreg ponyva, a padlás melyik sarkából szedjen le a kocsis morzsolni való kukoricát, hogy a darát jobban be kell áztatni a jószágnak, a nyerges ló bal hátsó patáját a kovács a patkolásnál rosszul tisztította meg. Mindezt az ablakon keresztül figyelhette meg, vagy pedig volt egy hatodik vagy hetedik érzéke.

Körütekintése még jobban megvilágított a községi ügyekben. Jóformán minden ügy hozzákerült, legalábbis a vitás dolog. Ő ezeket szépen kibogozgatta a füstkarikák szállongása közt. Hallgattak rá az emberek, mert úgy látszik, nem jártak rosszul tanácsaival. Egyszer megpróbáltak vele ellenkezni. Az iskolát kellett bővíteni, mert a kis iskolában már nem fértek a padba. De a bikaistálló is reparálásra szorult. Kettő pedig sok lett volna egy esztendőben a községnek. Eljött tehát a deputáció — a bíróval, kurátorral és más tisztségviselővel. Elmondották, milyen rozoga az istálló fala és hogy az eső becsurog a bikákra, egyszer csak rájuk omlik a tető. Ő bólogatott, valamit írt egy ív papírra. Aztán elibük tolta, hogy írják alá. A falusi ember pedig csak úgy vaktában nem adja oda a nevét semmi-

féle papírnak. Azért hát megérdeklődtek tisztelettel, mit kellene aláírni. Semmi mást, mint hogy elismerik: a község bikái miatt az iskola toldását elhalasztják. Ezt ő, amint illik, felküldi az egyházi főhatósághoz.

Ümmögtek, érveltek, de nem voltak hajlandók aláírni. A végén még valami nagy szégyent hoznak a községre. Így aztán az iskola került először sorra. A bikaistálló se rogyott össze a jövő nyárig.

Sokféle jártam életemben, sokféle irodára találtam. Az egyik helyen az iroda az év nagy részében, főleg a tavaszi és őszi sarak idején, a folyosón volt. A néni nem bírta a sáros csizmát a szobában. A matrikulák is ott voltak a stelázsra és rendesen a macska őrizte, mert a néni a macskát sem bírta sokáig a konyhában. Ebédelni is ott ebédeltünk, a reggelit, vacsorát ki-ki a szobájában fogyasztotta.

Egy mindig jókedvű, eleven principális irodája zsúfolva volt mindenfélével. A mindenféle fölött díszlett a fegyvertartó egy vadászfegyverrel, egy ismeretlen korú panvanéttal, vadásztarisznyával, kulaccsal. Az íróasztal emeletes iratcsomókkal. Ha elő kellett keresni egy iratot, a por szelíd szemrehányásként szállongott ki a barnult iratcsomókból.

Az iratoknak ilyen halmazállapotát még néhány helyen feltaláltam. Annyi volt a különbség, hogy az egyik helyen a principális látszólag találomra közibük nyúlt és biztos kézzel húzta ki a megfelelő iratot. A másik helyen órákig keresgélt az öreg úr, dohogott, mérgelődött — hihetőleg az iratokra. Ám maradt minden a régiben, mert nem volt szabad semmihez hozzányúlni. Néha elévült papír-bankó is előkerült a papírok közül, amire kijelentette: pedig hogy kerestem akkoriban! Amikor szabadságra ment, az aulából jövő sürgetésre első hivatalos fölterjesztésemet a következő, márványba kívánczó sorokkal tettem: „Kérdezett irat plébános úr távolléte miatt nem található”. Ki tudja, nem befolyásolta-e sorsomat ez a gondosan megfogalmazott néhány szó.

Az is tanulságos volt, ahogy némely helyen az irodába jutottak. Az asszony nép először rendszerint a konyhát kereste föl. Megérdeklődte, hogy szolgál a házvezetőnő egészsége, aztán megtárgyalták a világ sorát, beszéltek főzésről, az aprójószág hullásáról és egyebekről. Aztán előkerült a hivatalos dolog, ami miatt a plébános úrral szót kell váltani. A házvezetőnő megtörülte kezét a kötényében és

bejelentette. Itt ez volt a szokás, másutt másképp zajlott le. Mindegyesetre az emberek kibeszélték magukat. Ha már eljöttek, akkor jókora időt szakítottak hozzá, főleg az asszonyi nemzetség, amelyiknek pontosan ismerni kellett a parókia belső életét.

Sajátos dolgot figyeltem meg egyik parókián. Az asszonyok, nagyrészt öreg nénik, a kisgyermekkel jöttek a plébánoshoz. Falun hétközben inkább csak az asszonynépnek van ráérő ideje ilyenekre. Az emberféle restell borostásan-halinasan beállítani. A plébános hol cukorkát, hol szentképet adott a gyermekeknek, meg is áldotta őket. Az asszonynépnek is jól jött, főleg a nagymamáknak, mert rendszerint rájuk van bízva az apróság napközben. Így nem kellett odahaza hagyni nyűgnek, koloncnak. A gyermekek is repesetek a plébánia felé, amit kifogyhatatlan cukorraktárnak képzeltek. Amíg aztán a cukrot elszopogatták, meg lehetett beszélni nyugodtan a kérdéses ügyet a nagyanyóval.

Mi mindennel jöttek a parókiára? Bizonyára ugyanazokkal, amikkel manapság is jönnek. Kimondottan lelki ügyben nagyon ritkán jöttek. De lehetett jóformán mindig adni egy kis lelki ízt is a dolognak. Az embert legjobban próbára tette a szomszédok, rokonok közti perpatvarok és házastársak közti egyenetlenkedés elintézése. Minden kimondott szót latra kellett vetni és mindenekelőtt türelemmel meghallgatni a véget nem érő szóáradatot. Talán még Salamon sem tudott volna mindjárt rendet teremteni bölcs ítéleteivel.

Néha azonban mintegy pillanatok alatt megváltozott a helyzet. Egyszer egy fiatal asszony fúriaként rontott be hozzám, hogy a tanítónő megszegyenítette az ő leánykáját. Miért? Mert az iskolának azt magyarázta és mutatta be, hogyan kell rendesen mosakodni. Lavórt hozott az iskolába, meg szappant, meg törülközőt. („A frász ebbe a sok újféle tanításba.”) Aztán az ő Ilukájának kellett a többi előtt az arcocskáját, fülecskáját megmosni. Sírva jött szegény haza. Ezt csak azért csinálta a tanítónő, mert ő nem köszön neki előre, meg hogy egyszer a férje nem vitte ki az állomásra. Eszembe jutott, hogy éppen reggel kért szabadságot a tanítónő, mert anyja nagybeteg és nincs sok remény a felépüléséhez. A fivére pár hónapja járt szerencsétlenül. Felsorakoztattam mindezt a haragvó asszonynak, aki hirtelen haragjából hirtelen részvétbe fordult, és ha férje idehaza lett volna, elvinné az állomásra.

Némelyik irodának jókora penitenciája a hivatalos posta elintézése. Ez a művelet meglehetősen sóhajok közt bonyolódik le. Hát igen, szebb az ígahirdetés, jobb a pasztoráció sok ága-boga, kellemesebb mindezek után a kerti zsongó méhesben gyönyörködni, mint a hivatalos ízű szarkaláb betűket óvatosan egymás mellé rakni. Itt-ott szívós kísérletek történnek a határidő minél távolabbi kitolására. Ez aztán némi utókövetkezményekkel is szokott járni. Egyik barátom emlegette a változhatatlanba belenyugodva, hogy őt édesanyja tanította meg a napi posta pontos elintézésére. „Mert anyja az ottani temetőben akar pihenni és nem idegen helyen.” Ennek a különös kívánságnak következő a története. Barátom a beérkezett postát a régi jó időkben felbontatlanul félretette pontosan az asztal jobb felső sarkára és napokon keresztül komor szemmel nézegette. A felbontatlan levelek közt szerénykedett egy sürgős természetű leirat is az aulából. Ráadásul a barátom pár napra el is utazott. Hazajöve kemény elhatározással látott hozzá a felgyülemlett posta elintézéséhez. Először az újonnan jött leveleket vágta föl, ahogy kezébe akadtak. Ezek között talált egy rövid felszólításra, amelyben jelentést kérnek tőle az elmaradt sürgős leiratról. És mert a késlekedés többször is előfordult, azzal a reménnyel bíztatták, hogy csöndesebb állomást juttatnak neki, ahol több ideje jutna a hivatalos ügyek elintézésére. A jó mama is tudomást szerzett a dologról és szelíd szavakkal, főleg a fenti kívánság hangoztatásával rendet teremtett az íróasztal körül.

Magam sem akartam valamikor kivételes helyet foglalni a mi időnk bürokratikus lassúságával ellentétben. De egyszer véletlenül még aznap elintéztem egy bányamérnök kérését. Ősei után kutattam a vidék anyakönyveiben és én őseinek egész sorát megtaláltam. Harmadnapra jött hálálkodó levele, amelyben egyúttal leírja a más helyeken történt kísérleteinek odisszeáját. Ez a levél sokféle üdvös gondolatot és elhatározást ébresztett bennem, amelynek látható eredménye lett a napi posta friss elintézése.

Mint minden iroda, a mienk is lassanként elszürkül. A megszo-kottság bevonja sárgásbarna patinájával, akárcsak néhai princípálisom pipafüstje. De talán magunk sem tudjuk, mennyi áldásnak, vigasznak, eligazításnak lett észrevétlenül csörgedező forrása még akkor is, ha az ember buzgósa közben el-elszundított.

DEPUTÁCIÓK

Az én időmben is voltak deputációk. Sőt azt hiszem, hogy a mostaniak korcs utánezatai a régieknek. Akkortájt nagy készülődéssel láttak neki a fontos küldetésnek. A deputáció kolomposa olyan instanciát vágott ki, hogy bármelyik mai szónok megirigyelhetné. Ám, eredményt akkor sem hozott. Ez a deputációk örök sorsa.

Egyetlen sikeres deputációról tudok. Az sem úgy sikerült, ahogy elgondolták, mégis jóra vált véletlenségből. Aminthogy régen sok minden jóra fordult, csak nyugodtan ki kellett várni azt a fordulást.

Ennek a deputációnak részleteit nehezen hámoztam ki a legendák szövevényéből. A deputáció tagjai lassan adogatták elő az igazságot, nehogy szereplésük nevétségessé váljék. De mert a szomszéd faluról volt szó, össze tudtam szedni a hiteles adatokat. A szomszéd falu sokszor jobban érdekli az embert, mint a saját faluja. Ez is emberi gyöngesség.

A szomszédok a megboldogult öreg plébánosuk utódlásába akartak beleszólni. Valahonnan az a hír érkezett, hogy a főpásztor a székvárosból egy hitoktatót akar hozzájuk kinevezni plébánosnak. Már az sem volt kecségető dolog, hogy hitoktatót kapnak. Ez előttük eddig szokatlan volt. Azt is tudni vélték, hogy az illető már megette kenyere javát. A hír dagadt: kopasz, házsártos, beteges emberrel ijesztgette őket.

A fiatalságnak már meg is volt a jelöltje. Nem kellett utána keresgélni, ott volt a parókián, a plébános halála után ideiglenesen vezetve az egyházközséget. Jó hangú, szálas, jókedvű, nyájas — ennél jobb ajánlólevél nem kellett. Az öregebbek ugyan kissé fiatalnak tartották a harmincéves káplánt ilyen „tekintélyes” helyre, de az asszony nép és a fiatalok buzgólkodása folytán a falu véleménye mellé szegődött. Már ilyen hangok is hallatszottak: Ne küldjenek nekik perceptort a városi iskolából, megtanulták ők a katekizmust.

Van itt pásztornak való, csak a bútorát kell elhozni. Ha jónak találták eddig, jó lesz ezután is. És így tovább.

Addig bíztatták egymást, míg az ügy kiérett a deputációra. Mit tegyen ilyenkor a szóbanforgó jelölt? Ha csirájában el nem fojtotta a mozgalmat, már nem állhat a ciklon elé. Ha a nép kiszemelte a deputációt, megbízta a szóvivőt, ember legyen, aki ezen változtatni tudna. Ilyenkor meg kellene futni a kísértések elől, de miért futni, amikor nem is a sátán kísértget, hanem a falu bizalma? A falu ekkor már külön választja a maga igazát, még az engedelmes jelölttől is, ha már beletüzesedett.

Nem az én dolgom ebben ítélni, már azért sem, mert érettem egyetlen deputációt sem vezettek. De a szóbanforgó jelölt bizonyára így gondolkozhatott, ha tudott a deputációról. Az egyszeri káplán ezt írta hasonló esetben az egyszeri esperesnek: „Én nem szereltem fel őket, leszerelni sem tudom, én a szenvedő fél vagyok”. Ennek a lakonikus rövidségű válasznak utolsó szavai jóstehetségre vallottak, mert ugyancsak megszervezte később a fölgerjedt bizalmat.

A deputáció megszerveződött. Érdemes embereket választottak (régí időről van szó). Alaposan kiformázták érveiket, nehogy csorbá essék a község becsületén.

Péter-Pál előtt indultak útnak. Egyrészt, mert nemsokára kezdődik az aratás, amikor a földi ember nem ér rá még papjával sem foglalkozni. Másrészt az a híre járt, hogy az öreg perceptor csak levizsgáztatja azt a városi iskolát és hirtelenül közöttük teremhet.

Mivel aratás előtt garas alig akad a faluban, ezért a legelőtársulattól vettek kölcsönt a bikapénzből. Az utat is jól kimódolták. Késő délután érkeznek a városba, ezért megszállnak a kurátor egy ismerősénél, aki félig-meddig komája. Kerékgyártó mester a hóstácon, van neki nagy fészere, ott elaludnak éjszakára.

Megerkeztek a városba. A kerékgyártó mester már másfél éve elköltözött, a fészert az új gazda elbontotta. Tanácsalanságukban eszébe jutott a kurátornak, hogy a hóstácsi plébános valamikor rövid ideig náluk káplánkodott. Még hozzájuk is ellátogatott; ő akkor olyan surbankó legény volt. Épp hogy megmelegedett a parókián, már el is rendelték máshova. Talán nem is fog emlékezni rájuk, de valamit csak kell próbálni, mert rájuk esteledik.

A plébános emlékezett a falura, a kurátor apjára. Megörült nekik, vagy legalábbis mutatta. A szállás dolgát is kimódolta. Az egyik iskolateremben fognak hálni, mert a tanítás ott befejeződött.

A deputáció megaláztatottan telepedett a deszkákkal befödött padokra. Előszedték az elemőzsiát a plébános távozta után és vacsorához láttak. Megdicsérték a plébánost, aki a tejfeles szájú és vékonydongájú papocskából így kiterébélyesedett.

Alig fejezték be a kosztolást, újra megjelent a plébános egy másik pappal. Hoztak magukkal egy korsó bort. A bort azért hozta, mert őt is megkínálták valamikor a kurátoréknál és másutt is. Emlékszik ő, milyen vendégszerető nép lakik arrafelé. Ezek után megkezdődött a barátkozás.

Könnyen ment, mert a másik pap sem volt alábbvaló. Frissen vette a szót, fején találta a szöveget, tréfával sem fukarkodott. Közibük való ember. Nem hitték volna, hogy városban is akadnak értelmes emberek, már úgy értve a dolgot, hogy a falusi embernek értelmese. Valamelyikük meg is jegyezte, kár, hogy nem kér falusi parókiát, úgy megszeretnék, hogy el sem engednék, csak a végén a földbe, ami végtére közös sorsunk.

Feloldódván a nyelvük, újra és részletesen elmondták a deputáció célját. Ebbe a két pap nem akart beleelegyedni. Ez a főpásztor dolga, azért van olyan magas helyen, hogy jobban belelásson a lentvaló világba. Nem tanácsos nagy urak dolgába beleszólni. Mindenesetre koccintsanak a jövő plébános egészségére, akárki is leszen az. Jókedvűen váltak szét.

Másnap annak rendje-módja szerint megjelentek a püspök-várban. Fogadták őket, meghallgatták először egy nagy szobában, aztán még szebb szobába vezették a deputációt. Itt már rövidebbre kellett fogni a szót, ahogy a kanonok úr őket kioktatta. A főpásztor szeretettel elnézegette őket, amíg a szóvivő beszélt, aztán áldását adta és kegyesen azzal bocsátotta el őket, hogy bárkit is nevez ki, meglesznek vele elégedve. Ebből ugyan nem tudtak kiokosodni a személyre vonatkozóan, de már az is nagy dolog, hogy mindenütt leadhatták a község kívánságát. Nem fojtották beléjük a szót.

Rá másfél hónapra megtörtént a kinevezés. Mégis csak azt a hitoktatót küldte a püspök úr. Idejük sem volt összeverődni a cséplés

miatt és megbeszélni a dolgot, amikor már meg is jelent az új plébános.

A deputáció tagjai a szemüket dörzsölték. Hiszen ez ugyanaz a pap, akivel ők a városban olyan akkurátusan elkvaterkáztak. Még bíztatták is, hogy jöjjön falura papnak. Hozzá még koccintottak is a leendő új pap egészségére. Idehaza is agyba-főbe dicsérték a vendéglátó plébánossal együtt. Mit tehettek mást? Jó képet vágtak a meglepetéshez. Leparoláztak. Megörvendeztek egymásnak, ha el is futotta arcukat a pirosság.

Egy ideig nem is nagyon dicsekedtek a találkozással, nehogy a rossz nyelvek prédájára jussanak, de szerencsére a falu is belenyugodott a cserébe. Nem volt az új pap se öreg, se kopasz, se beteg, se házsártos. Tehetős szavú volt a kancelluson, megadta mindennek a módját. A deputáció se veszett kárba, embereket ismertek meg, és azt, hogy kell a világ sorját rendbe igazgatni. Mert életfogytáig tanul az ember — ahogy nekem esztendőik után bizonygatta a deputáció egyik tagja.

EXTRA VIAM (Az útról letérve)

Sok-sok évnek fátyolán kell áttekítenem, hogy a szemináriumi időkig eljussak. A több évtizedes fátyol sűrű és sötétes, de az Alma Mater fénye még ezen is tisztán áthatol. Hej, ki adja vissza annak a napsugaras szemináriumi életnek aranyát és kékségét, friss fuvalatait! Milyen kedvesen ragyognak át zord időket félig diákos, félig férfias, tehát Janus-arcú izgalmai. A kápolna hűs csöndje egészen idáig elkísért. De kedves nekem a káposztaillattal átpácolt boltíves földszinti folyosó is, vagy az infirmária a délelőtt bevetődő napfényével. Hálás vagyok mindenért mindenkinek.

Ha most öregségemre mégis egy különös gondolat motoszkál bennem, nem akar az hálátlanul maró kritika lenni. Más szelek fűdögáltak akkoriban más életforma levegőjében. A székesegyházi karkáplán úri cilinderben járt-kelt. X. kanonok bácsi, pontosan félöt-kor kocsizott ki szőlőjébe, miközben N. kanonok bácsi az ablakból másfélméteres pipaszárával integetett neki. Nem emlékszem, hogy bármin is megbotránkoztunk volna.

Szemináriumi előjáróimra gondolok. Meglehetősen magasságban és távolságban éltek tőlünk. Bizonyára manapság ez is másképpen van. A mai rektor és prefektus urak csak a készülő papokkal foglalkoznak, teljesen velük és értük élnek. Nem vállalnak semmi, mégoly nemes, szép feladatkört a szemináriumi nevelésen kívül.

A mi rektor urunk akkoriban erősen bele volt bonyolódva a városi és megyei közéletbe. Számunkra alig jutott ideje. Rendszerint csak az látta közülünk, aki neki ministrált. Ha véletlenül szembeke-rültünk vele a folyosón, süvegelés közben a meszet lesodortuk a falról. Én az első évben nem is kerültem eléje a szokásos bemutatkozón kívül. Ezért csodálkoztam, hogy nyáron megismert a mi állo-

másunkon. Ő ugyanis külföldi fürdőhelyre utazott megviselt szervezetét rendbehozni. Én pedig a káplánnal naponta kíséltam a gyorsvonathoz. Városkánk legfőbb szenzációja a délutáni félötös gyors nyolc perces pihenője volt. A rektor úr kiszállott levegőzni, megismert, de azt nem tudta, hányadéves vagyok.

A vicerektor úr hűséges lélek volt, de nem számított, csupán annyiban, amennyiben a káposztás szekerek garmadait, no és a heti kis nektár-mennyiséget biztosította számunkra. Mikuláskor, Szilveszterkor és farsangban a tréfás rigmusok enyhén mérgezett nyilait megadóan fogadta és az ismeretlenség jótékony homályában elbújni akaró alkalmi költőnek rendszerint fényes jövőt jósolt.

A nagyprefektus rendkívüli hivatást érzett a széplelekkel való foglalkozásra. Ezek a széplelek valóban körülvették a gyóntatószékét vagy kora reggel a szentmise után a sekrestye előtt csevetelve reá várakoztak. Délután szintén a beszélő szoba előtt sorakoztak. Rengeteg ügyes-bajos problémáik lehettek, mert mi tőlük nem juthattunk a prefektus úr elé. Volt is híre, becsülete a városban. Keresztelés, esketés és más családi esemény az intelligencia körében nem eshetett meg nélküle. Ebbeli elfoglaltságai miatt az órákra is nem egyszer jó későn jött és szórakozottan adott elő.

A kisprefektus diák-kongregációval és tanoncokkal bíbelődött. Senki se parancsolta neki. Önként vállalta, maga szervezte a munkakört, ami alaposan lefoglalta. Ezért ő is ritkán jelent meg a látóhatárunkon.

Nem maradt számunkra senki más, mint a jó spirituális úr mosolygó szemével bozontos szemöldöke alatt. Ha valami bajunk akadt, elintézte ő a többiek helyett. Hűséges munkájának egyetlen jutalma volt, ha egyet-egyét közülünk a nikotin vagy alkohol élvezetéről lemondattott. Ezt a sziszifuszi küzdelmet alattomosan megakadályozta a portás bácsi, aki a legkitűnőbb dohányokat szállította nekünk az ő falujából.

Akkoriban mindezt természetesnek vettük, sőt — bevallom — örültünk is neki, hogy nem állunk szoros felügyelet alatt. Lehetett a nagykönyvtárban a rektor úr lakosztálya fölött kedélyes értekezlet tartani, ha valakinek némi elemőzsiát küldtek hazulról.

Csakis így érthető az a hihetetlennek látszó történet, amelyet mi is már legendaszerű burjánzásával kaptunk elődeinktől. Néhány év-

vel előbb történt, amikor a függetlenségi párt erősen döngette a kormánypárt, a pecsovicssok kapuját. Természetesen a szeminárium ifjúsága sem vonhatta ki magát a közlekedés alól. A merészebbek elmentek tüntetni a megyegyűlésre. Történetesen a rektor úr volt a pecsovicss-párt szónokája. A szeminárium argonautái szép sikerrel abúgolták meg a karzatról a rektor urat, hiszen ha valakinek, akkor a kispapnak van „képzett” tüdeje és torka. Hogy mivoltukat elrejtsek, a karzaton ellepő fiatalság közé vegyültek és kabátjuk gallérját felhajtották. A fáma szerint a beszédében megakadályozott rektor úr többször is méltatlankodva nézett föl a viharzó karzatra. A tüntető kispapok jól számítottak. A rektor úr senkit meg nem ismert az ordítóasztól kidagadt arcok közül. A fönt jelzett körülmények után ez elhíhető. Sőt a fáma szerint a tüntetők egyszerre értek a szeminárium kapujához, ahol az ordítóasztól rekedten, de alázatosan köszöntötték a közéleti csatát veszített nagyságos rektor urat.

Az előjárók elégtételére ki kell jelentenem, hogy mindegyik a maga útján szép pályát futott be. Magamban mégis úgy titkon rájuk is vonatkoztattam a régi bölcs mondást: *grandes passus extra viam!*

Mert ráérő időmben elgondolom, milyen papság került volna ki a kezük közül, ha a közélet és széplelkek helyett vagy legalább is mellettük a leendő papokkal is foglalkoztak volna.

Manapság ilyesfélék már nem fordulhatnak elő a szemináriumok ősi falai közt. Már azért sem, mert a közélet nem szorul szemináriumi előjárók szereplésére, hiszen manapság híre-hamva sincs pecsovicss-pártoknak.

FÜLSÉRTŐ SZAVAK

Megjelent az irodaigazgatónál két hölgy. Az egyik kisvárosból jöttek a székvárosba többek közt az aulában panaszt tenni. Az irodaigazgató kellő reverenciával fogadta őket, mert az előbbi plébános jelentéseiből tájékozva volt buzgóságukról és adakozó lelkületükről. Panaszuk volt a plébánosra, aki nem régen kapta meg a különben kitűnő beneficiumot. A jámbor hölgyek hosszas bevezetés után feltárták panaszukat: a plébános káromkodik.

Az irodaigazgató első pillanatban megdöbben a lesújtó vádra. Aztán gyorsan mérlegelte a helyzetet. A szóban forgó plébános valamikor osztálytársa volt, továbbra is követte sorsát. Szókimondó, telt szájú valaki, de nem bírta elhinni róla ezt a képtelenséget. Kezdte tehát apróra kutatni, mi lehet alapja a szörnyű vádnak, amelyet a buzgó hölgyek jóakaratóan hoztak elébe. Az irodaigazgatónak jókora ügyességébe került, amíg a hölgyek egyike vonakodva, és szégyenkezve megismételt néhány inkriminált kifejezést: „az istálló-ját, a teremfáját, a fenébe...”

Az irodaigazgató megnyugtatta a hölgyeket, hogy ezek még nem káromkodások. Abban azonban megegyeztek, hogy fülsértő szavak és nem illenek egy pap szájába.

A jelenetet követte hamarosan a plébános felcítálása. Az irodaigazgató különben sem terhelte meg az ominózus üggyel főpásztorát, maga vette kezébe a dolgot. A becített pajtás először méltatlankodott, aknamunkának minősítette ismeretlen egyének részéről. Ám, az irodaigazgató elvágta a terméketlen vitát:

Ha nem hagyod abba ezeket a fülsértő szavakat, akkor ahogy annyi nehézség közt bevittelek a városba, éppúgy kiröpülhetsz onnan, ha nem öblited ki a szádat.

Ezt a régi pajtás megmondhatta ilyen hűvelen a másíknak az Olímposz ormáíró. A plébános csakugyan tanult belőle és szótára kifinomodott.

Míndenesetre, ha túloztak ís az ájtatos hölgyek, de gyökerében mégis igazuk volt. A hívek fűlét sérti a pap ajkáról elhangzó mínden közönséges szó.

*

Egy vasutas egyszerűbb módját találta egy magáról megfedekező pap rendreutasításának. Az íllető pap a várótermen keresztül rohand a már-már indulófélben lévő vonathoz. A váróterem ajtaját azonban éppen pillanatokkal előbb zárták le, nehogy a többi vonatra várakozók ís kítóduljanak a peronra. A pap türelmetlenségében nagyon ís nem épületes szavakra fakadt. Néhány nap múlva levelet kapott egy vasutastól, aki a jelenetnek tanúja volt. A derék vasutas elmondotta a levélben, mennyire szégyellte magát ott a sok ember előtt. Vallását érezte megkisebbítve. Fájt neki, a katolikus embernek, a katolikus pap viselkedése. Kéri ezért szeretettel és katolikus hűséggel, fékezze magát ílyen alkalommal, gondoljon arra, mekkora botrányt okozhat ílyen nem méltó viselkedéssel.

A paptestvér becsületére legyen mondvá, hogy válaszolt íllő módon a derék embernek és néhányunk előtt hűségesen elmondotta az esetet.

Ha valahol, akkor a templom környékén bántó és súlyos hiba a türelmetlenség és ennek velejárója: a sokszor durva szó. Egy öreg princípálisomnak szinte másodík természetévé vált a reggeli zsörtölődés, ami a sekrestyében ís folytatódott nem épületes kifejezések kíséretében. Talán még az angyalok ís összerázkódtak, nemcsak a szentmísére váró ájtatos hívek, amikor az áhítatos csöndben a sekrestyéből kihallatszott a pap stentori hangja: a kutyafáját! Maga hülye, mí csinált megint?! Pár perccel később az oltárnál kellett látni ezt a kutyafás öreg papot.

*

Ha kissé mélyére hatolunk a dolognak, különös jelenségre bukkanunk. Mí úgy ís próbáljuk némelyík káromkodó hívűnket a rettenő bűnről leszoktatni, hogy más „zaftos” kifejezéseket ajánlunk neki. Ez a káromkodás-pótlék lenne a szelepe a benne kavargó sötét indulatoknak. Ha mí ís ílyen szavakat használunk, eláruljuk, hogy

bennünk is ilyen sötét indulatok kavarnak. Vagy csupán megszakás? A megszakás mélyéből is fékezetlen indulatok áruzkodnak vagy pedig szellemtelen hetykeség süvítget. Ha fáj a híveknek és szégyellik magukat, akkor a paptestvéreknek is fáj a paptársuk bárdolatlansága. Ha már nem tudta egy hosszú előkészületen és oltárszolgálaton át fékezni nyelvét, akkor legalább vonuljon el és az indiai ember módjára keressen a kert végében egy bokrot és ott dobja ki ezt a gyanús váladékot.

*

Ha már fülsértő szavakat rostálgatok, megemlítem azoknak egy másik fajtáját.

Egy nyugdíjas kedves öreg úr, hűséges templomjáró, egyszer az én nagyreményű ígehirdetésem kezdetén a szokásos jóakaró kritika után szelíden megjegyezte:

— Szereti, tisztelendő úr, túlfeszíteni a jelzőket. De talán még sincs földi vonatkozásban végtelen, csodálatos és efféle...

Külsőleg tisztelettel hallgattam a szelíd helyreigazítást, bensőleg azonban szörszálhasogatásnak találtam. Ám, később többször visszatért emlékezetembe és mindjobban igazat adtam neki. Pazarló könnyelműséggel dobáljuk a kifejezéseket, amelyek nem fedik a fogalmat. Bohó fiatalok társalgási nyelvéhez hasonlítható, akik isteni élvezetről, örökkévalóságról és hasonló szellemességekről beszélnek.

Nagyokat akarunk mondani mi apró emberkéék és a csillagok honából szedjük le a kifejezéseket. Nem is volna ez mindig visszatetsző, ha nem nyúlnánk a legszentebb szavakhoz és azokat facsarjuk sokszor méltatlan módon. Kegyelmesnek tituláltuk a minden hájjal megkent kopasz minisztert, legszebb, legszentebb szavunkat pazarolva rá. Kivettük a liturgiából a „fölséges” szót és szolgálai hódolattal a földi uralkodóra aggattuk. Ez egyik része a fülsértő szavaknak.

A másik részét felületességből, vagy szellemeskedő fölényből használjuk, vagy pedig gondolataink ürességét takargatjuk velük. Így beszélünk végtelen örömről, végtelen fájdalomról, pedig pontosan fedné a fogalmat a „mérhetetlen” jelző. Bár nem tudjuk fölmérni a földi örömet vagy fájdalmat, mégsem lesz azért végtelen. A bámulatos helyett következetlenül csodálatosról beszélünk. Márpedig a csoda olyan messze van az általunk említett dologtól, mint Makó Jeruzsálemtől. Így aztán ne bámuldozzunk, ha a balatoni strandon a

szederlevélnyi fürdőruhás Éva hasán fekvé isteni élvezetről pötyög, angyalinak találja a csónakázás tervét és mennyeinek az ígérkező esti murit.

No de nem folytatom tovább a divina és humana torz keverékeit. A végén szőrszálhasogató vén embernek mond a mai fiatalság.

HASZNOS TEHER

A hasznos teherről olvastam valamikor a hajózás történetében. Ha a hajó elindult egy angol kikötőből Kínába a nélkülözhetetlen reggeli teaért, természetesen szintén vitt valami csere-árút. Ennek az árunak legalább is a hajó-fenéken súlyosnak kellett lenni, hogy a tenger mozgása és a viharok ne dobálják a hajót. A múlt század végéig előszeretettel vittek rozsdás vasat, mert Kína szűkiben volt a vasnak. A sok százezernyi kínai kovács és más mesterember ebből az olcsó anyagból készítette a házi szerszámokat, többi közt a késeket, sőt a sajátos kínai borotvát is, ahogy egy Kínában három évtizedet élő amerikai kereskedő írja könyvében. Legjobban kedvelték a hamburgi patkót. Szerintük a súlyos meklenburgi lovak patái és a hamburgi gránit-kövezet súrlódása edzette ki ezeket a patkókat borotvának alkalmas anyaggá.

Ilyen „hasznos terhet” hordozok én régtől fogva magamban. Egy utazás és beszélgetés emlékét egy csöndes, szomorú emberrel. Az utazás még akkor történt, amikor a vonaton üres fülkét is lehetett találni.

Kényelmesen elhelyezkedtem és elővettem az újságot. Nemsokára belépett egy őszes úriember. Pillanatnyi meglepődés látszott az arcán. Így gondoltam: vagy a papot nem kívánja útitársnak, vagy egyedül szeretett volna utazni.

Köszöntünk egymásnak. Akkoriban még szokás volt a vonaton a köszönés. A vonat elindult. Több utas nem zavart bennünket. Kis idő múlva társalogni kezdtünk. Inkább ő kérdezősködött a maga csöndes módján. A fiatalember őszinteségével siettem leadni: ki vagyok, hol vagyok, honnan jövök, hova megyek. Lassanként annyit én is megtudtam, hogy ő pedig jegyző a másik megyében.

Természetesen a nekiindulás folytán papi dolgok körül folyt a beszélgetésünk. Észrevettem, hogy ő is tájékozott az ilyenekben.

Ezen nem is bámuldoztam. Elvégre egy jegyzőnek sok dolga akad falun a pappal. Esetleg még együtt is kvaterkázna esténként, ha ugyan nem horgoltak össze. Személy szerint nem beszélt papjáról. Egyáltalán nem nyilvánított véleményt papi dolgokról. Bólogatott, kérdegetett. Én pedig a meggondolatlan fiatal természet őszinteségével csapongtam erre-arra, mondogattam véleményeimet, kritizáltam eleveneket és holtakat. Most már jól tudom, hogy éretlenül beszéltem, amikor belekevertem elégedetlenségemet és igyekeztem a fiatal pap magárahagyatottságát szemléltethetővé tenni a „laikus” előtt. Akkoriban házsártos principális adogatta számomra az üröm cseppjeit és éppen egy sikerületlen diszpozíciós kérelem után tértem vissza a székvárosból.

Így haladtunk négy-öt állomást. Készülődött a leszállásra. A vonat lassított. Levette kis táskáját. Aztán hozzám lépett. Szelíden megszorította kezemet:

— Isten áldja meg, kedves testvér! Ha nem veti meg egy nehéz tapasztalatokon átment öreg ember tanácsát: amiket elmondott, mind csupa apróság ahhoz, hogy az oltár elé járulhat naponta.

Itt kissé küzdött magával, arca megvonaglott és elcsuklott hangja:

— Én is állottam valamikor az oltárnál. Jól tudom, talán jobban tudom, mint maga, testvérem.

Már haladt is kifelé lehajtott fejjel. Jó, hogy senki föl nem szállott. Kábulva néztem a bezárt fülkeajtó felé. Aztán elfutotta arcomat a szégyen pirossága. Könnyezni nem könnyeztem, de belül valami sírt bennem.

Ezt a hasznos terhet hordozom azóta. Többet használt, mint a spirituális jónéhány punctája. Azóta sok tavaszt és egyéb évszakot megértem. Láttam testvéreket tántorogni. Hallottam hajótöréseikről. Láttam, hogyan néznek utánuk a kívülállók és a falakon belüliek. Véleményeikkel ma sem vagyok megelégedve. Jóformán mindig egyetlen okra vezették vissza az aposztáziát, amelyik már csak tünete volt a lejtőn megtett útnak, vagy pedig az okok láncolatának utolsó szeme.

Milyen okokat is emlegettek? A principális meg nem értését, az aula keménységét. No és ahogy egy öreg kanonok szokta ilyenkor dűnnyögni: *causa Clara*.

Egy aposztázia mérhetetlenül szövevényesebb titok. Ennek csírái már a családban, majd pedig a szemináriumban lappangtak. Egyedüli orvossága a helyes imaéletben lett volna. Az aposztázia titka az imaélet elhanyagolása. Egy ilyen hajótörött évek múlva elővette a hajótörésből megmentett breviáriumát és azt imádkozgatta délutánonként kertjében. Ő említette egy alkalommal:

— Ha feleannyi odaadással imádkoztam volna akkor, mint amilyen megtört aggódással most, nem jutottam volna idáig.

A lelki élet elhanyagolásához hozzásegítenek a házi élet körülményei: a principális természete, példája, az egész ház, amelynek még falai is állandóan hideget árasztanak. Például a külön vacsorázás a piszkos tálcán behozott, langyosra melegített ebédmaradékkal. A principális lámpagyújtástól nem látható. Különben is kezében lelkikönyvet senki nem vett észre. Lehet, hogy a breviáriumot is a rejtékben mondja.

Egy principális mellől tízegynehány év alatt a harmadik fiatal pap tűnt el örökre, vagy pár évre a lejtőn. Bosszankodva szokta volt mondani: Mind hozzám küldik ezeket a...! Elhittem, hogy nem ő indította el ezt a tragikus folyamatot, de házatája alkalmas tenyésztelpe volt az aposztáziának. Ő viharos tavasz, illetve nyár után kegyúri prezenta által bejutott a révbe. „Tekintélyes” ember volt jó svádája, ügyes közéleti tevékenysége miatt. A lelkipásztorkodás is csordogált, bár sok kívánnivalót hagyott hátra. Ám a plébánia belső élete sivár tanyaélet volt. Odahaza állandóan mérgelődött, csak a kapun túl volt joviális társadalmi ember. Minden káplánban gyanús egyént látott. A szent lehetett mellette szentebb, de a pislákoló mécs ajtócsapkodásaira, a veszekedéseire, rideg parancsaira ugyancsak összesorvadt. A szótlán és egyúttal sótlán ebéd közben (orvosi rendelet) akkor élénkült föl, ha egy-egy leiratra a fölöttes hatóság intézkedéseit bírálta. Egy éven belül a káplán tisztában volt az egyházmegyei honoráciorok vélt vagy valódi gyöngéivel a principális elbeszélése alapján. Ilyen esetek elmesélése közben volt „közvetlen”. Este jóformán sohasem volt odahaza társadalmi kötelezettségei miatt, amelyeknek méreteit az utána elfogyasztott szóدابikarbóna mennyisége jelezte. Évente négy-öt nagy ebéddel vagy vacsorával felelt meg „társadalmi kötelezettségeinek”, amelyeket aztán egész éven át a konyhán igyekeztek megspórolni.

Nem általánosítok, de akiket én hajótörés előtt láttam, mind-egyiknek volt valami baja a princípálissal. Annyi tény, hogy neki nem volt igaza a lényeges dolgokban, rajta már amúgy is zavart köd vagy konokság ült, ami igazságtalanná tette eljárását sok mindenben. Vagy hanyagul végzett mindent, vagy pedig egy „csakazértis” extra-vágású teljesítményt produkált főleg az egyesületi életben vagy a szószéken. Ám szomorú volt nézni a princípális megkeményedését, a háznép kárörömét, mert a háznép rendesen többet tud, mint a princípális, sőt a hajótörés előtt állónál is többet tud, például a „részvevő kebelről”. Mert bizony a causa clara lassanként feltűnik a titokzatos háttérből.

A hajótörött egy ideig dacos, fölemelt fővel jár-kel, mentő érvei csengenek. Majdnem mindegyik az egyháziak antiszociális természetét és intézményeit pellengérezte. Akadnak barátai. Keresi és megtalálni véli a „meleg fészket”. Aztán megjön az idő, amikor lekonyul feje, beesik válla. Házi perpatvarok, botrányok szivárognak ki az elzárt falak mögül. Még jó, ha a „fészek” lassan gyógyító tisztítóútz szenvedéseivel figyelmezteti és egyengeti visszafelé útját. Van, aki a corruptio pessima teljes büvöletében él. Ismertem volt religiozust, aki üzleteket kötött, földet bérelt, villája volt — és a tempломot messziről kerülte. A „vae divitibus” pecsétjét végzetes vakmerőséggel hordozta.

De volt, aki nyári vakációban (a hajótöröttek régen tanári pályára mentek leginkább) utazás ürügyén lelkigyakorlatot végzett. Volt, aki többször fölkereste Rómát műtörténeti tanulmányok ürügyén, hogy rendezni próbálja ügyét.

Még csak elképzelni sem tudjuk szerencsétlen helyzetüket, lelki furdalásaikat, mert elbújnak velük infernójuk izzó rácsai mögé.

Megközelíthetjük és meg kell közelítenünk őket imáinkkal. Így lennének számunkra „hasznos teher”. Legalább egy rövid imát mondjunk el esténként a hidegben és sötétségben tévelygő testvéreinkért. Illesszünk be évente egy-két intenciót szentmiséink sorozatába érettük. Nem egy világi buzgó katolikus állandóan imádkozik hajótörést szenvedett paptanáráért vagy lelkipásztoráért. Saltem vos, amici mei... kiállt felénk az örvénylő sorsuk. A „papok szombatja” nagyon szépen terjed híveink körében. Mi papok nem engesztel-

nénk-e ezen a napon legalább egy második intencióval? A női szerzetes-rendjeink is intézményesen beállítanák engesztelésük kifejezett szándékai közé, ha lelkivezetőik erre okos szavakkal rávezetnék őket, amikor amúgy is sokat imádkoznak a „jó papokért”.

Ezen a különös utazáson, amit életnek nevezünk, a kerekek robbogása közben egy-egy megkínzott arc rémlik elénk és mintha hal-lanók elcsukló hangjukat: Orate, fratres!...

LASCIATE OGNI SPERANZA...

Benéztem a városba és megmiséztem egy templomban. Szentmise után a templomba mentem a hálaadást elvégezni, mert a sekrestye túl zajos volt. Némelyik sekrestye éppen a szentmisék előtt és után a jeruzsálemi előudvarhoz hasonlít. A ministránsok hangosan csevetelnek, a sekrestyés rájuk dördül, a soros káplán igyekszik a zajban magát megértetni az üyes-bajos hívővel.

A templomot diákok kezdték megtelíteni. Énekük a szentmisén szépen kísérté az én hálaadásomat. Nincs szebb ima, mint néhány-száz gyermek éneke. Evangélium után a hittanár kifordult, hogy felolvassa lingua vernacula is az evangéliumot. Semmit sem értettem belőle, bizonyára a diákok sem. Én legalább már a szentmiséből tudtam a szövegét. Valami érthetetlen hang-gomolyag áradt az oltártól. A végét onnan sejtettük, hogy behajtotta és félretette a könyvet.

Aztán megkezdte az allokúciót. Lehetne egy vízesés robajához hasonlítani, vagy egy cseppkőbarlang labirintusain átszűrődő morajhoz. Csupán annyit figyelhetett meg az ember, hogy hihetetlen gyorsasággal beszél. Nincs az a parlamenti gyorsíró, aki le tudta volna rögzíteni mondanivalóját. Itt-ott kifisztulázott a pergő hangzavarból egy-egy szó, mint amikor a tapasztalatlan gyermek először tapossa az orgonát.

A diákok az előttem lévő padokban különböző dolgokkal foglalkoztak. Egyik könyvet forgatott a pad alatt, ketten a délutáni futballmeccs eshetőségeit latolgatták. A pad sarkán egyik fiú imakönyvből olvasott. Derék fiú, ritka példa. Jól is tette, mert a szentbeszédből semmi haszna nem lett volna.

Megkérdeztem a plébánost később e különös jelenségről. Vállalt vonogatta:

— Nézd, először is nekünk semmi közünk a pedagógiához. Különben is ez az úr már huszonhat éve tanárkodik. Egyszer óvatosan

megpengettem előtte a dolgot, de lekéstem vele. Húsz évvel ezelőtt bizonyára lehetett volna segíteni a dolgon. Most már nincs remény. Különbösen derék pap, pontos, mint egy svájci óra. Könyvet is írt rógen.

Számoltam az éveket, a diákok tömegét, a vasárnapok számát. Mennyi gondolat, buzdítás foszlott szét hiába a levegőben. Hány fiatal lélek maradt lelki eledel nélkül, mert nem volt, aki a szemináriumban és később szeretettel, gondossággal figyelje, figyelmeztesse, vezesse.

Hajdani szemináriumi életünknek tanulságos epizódjai közt nem utolsó volt, amikor Franci barátunk pulpitusából kiszedett egy öltre való könyvet, jegyzeteket és elvonult egy időre az infirmáriába. Ott tudott összefoglaló repetíciókra, vizsgákra előkészülni, ott írta próbabeszédeit és a magyar iskola számára néhány próbálkozását.

Az idők távolában fölösleges azon töprengeni, miért estek össze a múltó rosszulletek a tanulmányi előkészületek fontosabb időszakával. A mi szórakozott, kedves és finomlelkű prefektusunk se töprengett rajta, amikor az engedélyt megadta. Ő a városi külön pasztorációba bonyolódva nem ért rá mindent számon tartani. Viszont Franci az ágyban vagy az ablakfülkében behozta mindazt, amit egy-két hónapon elmulasztott. Közben természetesen megismerkedett a porok és csöppek rejtelseivel, amelyeket a kedves öreg doktor bácsi belédiktált. Harmadéves korában ő lett az infirmárius, ami ebbeli ismeretkörét bővítette.

Csakis innen hozhatta előszeretettel a diagnózishoz. Szobájában később egy csinos szekrényke tele volt orvosságos üvegcsékkel, porokkal, lázmérővel és egyéb dolgokkal. Ha beteglátogatásból hazatért, forró vízben megmosakodott, forró teát ivott és ismeretlen porokat beszedett. Ugyanezt tette a téli gyóntatások után. Gyóntatószékben állandóan zsebkendőjét tartotta arca elé, mert a gyóntatórács a bacilusoknak legföljebb a felét tartotta vissza.

Egy névnapi látogatás vidám órái közt megtekintettük gazdag gyógyszergyűjteményét. Egyikünk gyorsan egy halálfejet rajzolt a szekrénykére és összeszedve klasszikus ismereteinek maradványait, ráírta: *Lasciate ogni speranza!*

A különös önkínzás fakírja, Franci barátunk jóslásaink ellenére megközelítette a hatvan évet. Végre is szívbjavitte el közülünk, pe-

dig ő tüdővéstől, vesebajtól és hasonlóktól rettegett. Az orvos szerint elérhető volt még jó ideig, de a finom mérgek a szívét vették elő.

A szemináriumi élet az értékes megfigyelések gazdag tárháza. Bizonyára az előjárók, akiknek hivatásuk szerint nem városi egyesületek és a széplelkek vezetése a főteendőjük, hanem a papi generáció fölnevelése, sok megfigyelést értékesítenek hivatásuk fontos területén. Főleg ha tovább is figyelemmel kísérik az apostoli mezőkre induló evangéliumi munkáscsapatot. Mi, egyszerű halandók is sokat láthattunk szemináriumi életünkben, de tanulságait tulajdonképpen csak évtizedek múlva szűrhattuk le pontosan. A mókamester Z. kitűnő egyesületi vezető lett. Az érzelmes versfaragó, szegény, eltűnt a tragikus lélek-viharban. Szivacs maradt továbbra is, magába szívott minden érzélgős nedvet. A borotvaesű T. már a szemináriumban táskájában hordta a marsallbotot. Természetesnek találtam gyors előhaladását. Viszont meglepetéssel értesültem hirtelen falura vonulásáról. Amint megtudtam, nem „száműzték”, a dolgok úgy fejlődtek, hogy maga kérte azt a hegymögötti falut. Éles tekintete mindent meglátott, agya pillanatok alatt feldolgozott. Ha a filozófia és teológia pompás őserdőiben gyakorolta volna megfigyeléseit, most bizonyára doktorandusok gunnyasztanáknak könyvei előtt. Ám félelmetes nyelvvel a „közállapotokat” vesézte főleg fölfelé. A város élvezte szókimondó természetét. Mintha magam előtt látnám, amint hajdanában a szemináriumi közállapotok fölött mondja a pipatóriumban remek kritikáit.

A faluban összes szobái tele vannak könyvekkel, folyóiratokkal. Nyelveket tanult meg unalmában. A falusi intelligenciától távol tartotta magát, vagy azok igyekeztek látóhatárán kívül maradni. Gazdag tudásából nem maradt fenn egyetlen sor sem.

Emlékezetemben van a mi kedves „hörcsögünk”. Kevés beszédű, szelíd fiú. A takarékoság mintaképe. Az utcán nem hagyhatott egy leesett gombot. Pulpitusában a cérnák, gombok, ceruzák arzenálja. Ha kölcsönre szorultunk, készséggel és némi felárral adott. Kértük, hogy később a rengeteg vagyonából alapítandó apátságban juttasson nekünk is valami kényelmes helyet. Egyszer évtizedek múlva elmondotta, mi minden fosztotta meg takarékosága gyümölcseitől: hadikölcsön, részvények, kölcsönök stb. Még jó, hogy a „tisztesség-

ges szegénység” révpartján olyan megnyugodott bölcsességgel gondol vissza az elveszett dolgokra.

Kalandozásom a múltba akkor lenne hiánytalan, ha a félszepségek mellett rámutatnék a sugaras oldalra is. Azokra, akik jegenyék, tölgyek, fenyők módjára nőttek bele az apostoli életbe. Voltak szép számmal. De most emlékeim az előbbieket követték. Öreg ember már nem tudja megszerezni gondolatait.

MINT AZ ADÓHIVATALNÁL

Jó régen tanúja voltam egy különös jelenetnek egy városi sekrestyében. Nem szívesen látják némelyik sekrestyében a bevetődő, idegen papot. Főleg a sekrestyés urak arcáról vélem ezt leolvasni. Belátom, ez nekik külön ingyenmunkát jelent, a ministrációs nehézségekről nem is beszélve. De akkor véletlenül szívesen látott vendég voltam. Az öröm okát a plébános árulta el, aki éppen indult ki szentmisére. Két káplánja már megmisézett. El is mentek; egyik az irodába, másik máshová. Egy kiérdemült esperes szokta a következő szentmisét mondani, de most üzente, hogy meglehetősen rosszul van. Ám jövetelemmel rendbejött a dolog.

Alighogy a plébános az oltárhoz lépett, bejött egy úr. Gyónni szeretne. A sekrestyés rámpislantott. Én aztán megmagyaráztam az úrnak, hogy más egyházmegyei pap lévén, és mert ide nincs gyóntatási joghatóságom, sajnos, nem állhatok rendelkezésére.

Az úr vagy megértette vagy nem értette meg ezt az egyházi előírást, de udvarias főhajtásából láttam, hogy aényt elhiszi nekem. Aztán a sekrestyéshez fordult, nincs-e gyóntató pap a plébániáról? A sekrestyés velős rövidséggel kijelentette, hogy nincs. Az úr, úgy látszik, erősen föltette magában, hogy meggyónik, vagy kíváncsi volt a tagadó válasz hátterére, mert megkérdezte: Hány pap tartozik a plébániához? Három — volt az újabb rövid válasz.

— És hányan miséznek most? — vesézte tovább a sekrestyést a bűnbánó.

— A plébános úr misézik, a két káplán már megmisézett — világosította a sekrestyés a homályt a kérdés körül.

És a két tisztelendő közül valamelyik nem jöhetne gyóntatni? — makacskodott a bűnbánó.

— Nem! — fejezte be a meddő vitát a sekrestyés. Tetszett volna pár perccel előbb szándékát nyilvánítani, mielőtt a plébános úr kiment az oltárhoz.

De én most mise előtt egyik gyóntatószéktől a másikig jártam, mindegyikbe benéztem és sehol gyóntatót nem találtam.

— Ott nem is tetszik találni hétköznapon. Ilyenkor be szokás jönni ide bejelentés végett.

— Mint az adóhivatalnál — morogta az úr és bevágta maga mögött az ajtót.

Ez az úr sem fog ma, vagy talán jósokáig gyónni, gondoltam a térdeplőn a fejem a nyakamba húzva. A breviárium volt előttem és talán az adta a gondolatot. Amint a breviárium elhanyagolása bűn, úgy kellene bűn terhe alatt előírni legalább a plébániai szentmise előtt a félórai gyóntatást.

Ez volt akkor a megszégyenülés perceiben a hirtelen ötletem. Ám, juvenus ventus. Fiatal emberke voltam én még akkor. Kifújta a szél a fejből az egészset. Fiatalkori ambícióm újra elmerült az egyesületi munkának főleg szórakoztató részében, aztán falrengető, illetve falhasogató „szónoklatokban”. Holmi gyóntatások és tervszerű homíliák és egyebek háttérbe szorultak.

Különben is kis helyeket vándoroltam át. Falu, kisváros váltakozott vándorutamon. Nem láttam szükségét, hogy kiüljek a gyóntatószékbe hétköznapon, amikor 20-30 ember térdelt szerteszét a padokban. De példát sem láttam magam előtt. Egyáltalán nem volt szokásban ez a csendes halászat. Nekem meg nem volt kedvem vagy bátorságom új szokásokat behozni. Így aztán, ha egy báránka akadt, az beóvakodott a sekrestyébe és ott előzetes bűnvallomását megtette a sekrestyésnek, vagyis gyónási szándékát neki jelentette. A sekrestyés amúgy is átjött a parókiára miseborért egy negyedórával előbb. Tolmácsolta a báránka előzetes bűnvallomását. Az ember ilyenkor a szokottnál előbb ment át a templomba.

Megettem kenyerem javát. Ahogy most visszatekintek, meggyőződéssel vallom, hogy nemcsak ajánlgatni, nemcsak előírni, de halálos bűn terhe alatt kellene a plébánosoknak megparancsolni, hogy legalább minden plébániai szentmise előtt gondoskodjon félórai gyóntatásról. Éspedig úgy, hogy ott a nép színe előtt a gyóntatószékben várakozik a bűnbánókra.

Bevallom behavazott fejemmel, hogy béres voltam és nem pástör, amíg erre rá nem jöttem. Életemben nem egyszer megismétlődött a városi jelenet más formában. Egyik paptestvér ráförmedt a

sekrestyébe beövakodott báránykára: Miért jön ilyen későn?! Már misére készülök. Különben is miért nem jön vasárnap gyónni, akkor ott láthat a gyóntatószékben. Micsoda rendtelenség! — A bárányka azzal a tudattal indulhatott a gyóntatószékhez és az áldoztató rács-hoz, hogy ő rendetlen ember, mert kedden akar kibékülni Istennel. Egyik volt principálisom félórával a szentmiséi előtt még a konyhában dörzsölte hátát a törülközővel, mert ott mosakodott, hogy be ne piszkítsa a szoba padlóját, no és mert a konyhában melegebb volt az er-es hónapokban. A hívek egyik-másika a konyhaablakon kukucskált be, mikor lesz készen a plébános úr.

Megszégyenülve forogatom emlékeimet, amelyek közt én is szerepek hasonló jelenetekkel, ami a türelmetlen mozdulatokat illeti a „rendetlenek” felé. Végre egy sajátos eset a béres-csapásról a pásztor útjára terelt. Elhatároztam egyik évben, hogy az iskolás gyermekeket jókorabb bocsátom első szentáldozásukhoz. Addig csak a harmadikosoké volt ez a privilégium. Előbb a másodikosokkal próbálkoztam. A próba fényesen sikerült. Aztán rátértem meglehetősen aggodalmak közt az első osztályosok áldoztatására. Természetesen ezeket még nagyobb gonddal kellett előkészíteni. A Szuszay alapján végzett előkészületben szívükre kötöttem a gyónást-áldozást.

Az aprócska gyermekek ugyancsak megfogadták a jó tanácsot. Már a következő héten beállított egyik-másik gyónni-áldozni. Itt már nem lehettem türelmetlen. Itt az Úr Jézus látható jelekkel munkálkodott. Hogy ne kelljen nekik a sekrestyés bácsival előzetes tárgyalásokat folytatni, minden reggel beültem a gyóntatószékbe. Ott breviáriumozgattam és készültem a szentmisére.

És aztán jött mint lassú, de mindig erősödő folyamat, a meglepetés. A hívek megszokták ezt a meglepő változást. Jöttek ők is. Egyik azért, mert az anyjáért mondom a szentmisét, a másik a városban lévő fiáért, a harmadik az aznapi szentet különösen tisztelte és így tovább. Aztán jöttek a kiadósabb bűnbánók. Lassanként megkétszereződött a gyónók száma, a szentáldozóké pedig majdnem az ötszöröse lett. Igen ám, de ez akkor történt, amikor már az őszhajszálak belopódtak a ritkuló üstökömbe. Ha én mindezt előbb kezdem, mennyi mindenért nem kellene most meakulpáznom.

ITT AZ IDEJE...

Alig pár napja melegedtem új állomáshelyemen, amikor már egyet-mást megtudtam káplán-elődeimről. Legtöbbet beszéltek természetesen arról, akinek egyénisége érdekesebb volt. Ez az érdekesség rendszerint külön dolgokban nyilatkozott meg. Így emlegették harmadik elődömet.

A kis epizód megvilágításához tartozik egy kis helyleírás is. Két kicsi domb van egymás mellett, egy út választja el a két dombot. Egyiken a templom áll, a másiknak lejtőjén a plébánia. A plébániáról lehet látni a templomteret, a körülötte várakozó híveket, a pirosba öltözött ministránsokat, amint a füstölőt forgatják a szent izzítva és közben a parókia felé pislognak, vajon a káplán nem figyel-e őket, mert néha rendetlenkedni is kell egy kicsit a hosszú várakozásban.

A hívek is belátnak a parókiaira, illetve annak hátsó falára, ahova a káplánszoba nyílik. Amikor tehát a káplánon volt a vasárnapi istentisztelet sora, a hívek arrafelé szemezgettek, mikor tűnik elő szobájából. Alakját éppenséggel nem lehetett látni a fenyőbokrok miatt, de elődömnök volt egy különös szokása, ami a híveket, illetve a templom előtt ácsorgó férfiakat és legényeket eligazította. A káplán ugyanis szentmise előtt még egy szivart elszívott. Megjelent a füst és szállongott az ajtó előtt a fenyőbokrok felett. Erre az öregebb emberek készülődtek be a templomba. A többi még maradt, mert tudták, hogy a szivarból még jókora van hátra. Ilyenkor szedi össze mondanivalóit a prédikációhoz — nyugodtak bele az emberek. Aztán a füst megindult a bokrok közt a kis ajtóhoz. Erre újabb csoport szedelőzködött befelé. Így szivarozva ment át a másik dombra, amikor már csak egy-két legény álldogált a nagy ajtó küszöbén. Amikor a templom sarkához ért, még egy nagyot szippantott a drága

füstből és a szivarcsutkát a templom sarkához dörzsölte illedelmesen és elővigyázatosan. Ez volt a jel a beharangszóra.

Igen ám, de a hívek egy része nem annyira a szivart kifogásolta, hanem a pontatlanságot. Főleg hideg időben. Fíliákból is jöttek át és bizony szerettek volna ebédidőre otthon lenni.

Erre az epizódra e sorok olvasói bizonyára szimatolni kezdenek. Remélhetően nem a szivarfüst után, hanem azután, vajon a princípális mit szól mindehhez. Nem szólt semmit, mert ő is késegetni szokott, valamivel többet, mint a káplán. Már megemlékeztem róla egy más helyen. Ő egy félórával a szentmise előtt még a konyhában mosdózott. Gyenge természetű ember volt, vagy talán azt hitte magáról, hogy ő beteg. Szerette a konyhameleget. A néni pedig örült, hogy nem pocskolja be a szobát. A konyha kövét könnyebben fel lehet utána tisztítani.

Mosakodása nagy élvezet lehetett számára. Közben prüszkölt, hangosan kifejezte véleményét, milyen jól esik derékig megmosakodni. A vizet több méternyire szertefröcskölte lelkesedésében. Azt hiszem, jutott mosdóvizéből néhány csepp a vasárnapi levesünkbe, a rántásba, a köszméteszószaiba is.

Mindez mellékes, a bökkenő az én bevonulásommal történt. Mint sárgacsőrű, azt hittem, hogy a pontosság az erények közé van lajstromozva és eszerint is cselekedtem. Tíz órakor a sekrestyében álltam kezemben az evangéliumos könyvvel. Ebből aztán egy kettősség fejlődött ki, mert a princípálissal felváltva végeztük a vasárnapi istentiszteletet. A hívek megzavarodtak. Voltak sokan, akik megszokták a gyöngye félórás késést, ezért csak tíz óra után indultak a templom felé. Ezek nálam lekéstek. Viszont a másik része örült, hogy tizenkettőre hazaérkezhetik. Ezen is segítettek lassanként úgyahogy. Kiszámították, mikor misézik az öreg pap és mikor a káplán.

Most így a távolból bámulom a hívek türelmét, amikor nem egyetlen ember alkalmazkodott hozzájuk, hanem nekik kellett házi-rendjüket hozzánk alkalmazni. Pedig nem csekély dolog ez, főleg az asszonyok számára, akik a tűzhelyen hagyták a hamuval fődött parázs felett a levest, a töltött káposztát, az oldalast meg esetleg más egyebet. Jó idők voltak azok, még rágondolni is kellemes.

Ami a hívek türelmét illeti, nemcsak ott találkoztam ezzel, hanem más helyeken is hallottam róla. Mikor plébános lettem, az

egyik filiának bírója mesélte a következőket a második elődömről. A bíró szerint emberséges ember volt, jó katolikus az akkori papjuk, de hétközben szeretett eljárni a megyébe. Hol ide, hol oda. Néha a szombat vetette haza. A bíró akkor még fiatal házas volt. Első gyermekük meghalt, még mielőtt az egy esztendő megérte volna. Aratás utáni idő lévén a plébános nem volt található idehaza. A legközelebbi parókia akkor tizenegy kilométerre feküdt, de nem is remélték, hogy eljönne az esperes egy temetés miatt. Pap nélkül még sem szerették volna elföldelni a gyermeküket. Ezért — forró nyár lévén — a község jégvermébe a jégre tették a kis koporsóval a gyermeket és vártak türelmesen a plébánosra, aki szombaton csakugyan megérkezett. Nem kitalált eset, az öreg bíró nem szeretett meséket mondani.

Elhittem ennek a becsületes derék embernek ezt a különös históriát. El is mosolyogtam rajta. Csak azután döbbsent meg a gondolat, milyen mérhetetlen erkölcs magasságban állott a pap felett ez az egyszerű hívő. Ugyanígy messze fölötte áll a papnak az a hívő csoport, amelyik a templomban türelmesen imádkozva várja a szeszélyesen késlekedő papot, de az a csoport is, amelyik a templom előtt topog. Mert ők pontosságukkal kötelességük mellett tanúskodnak.

Az egyik eleveneszű, mozgékony paptestvéremhez vasárnapi szentmise előtt majdnem egy órával szoktak volt beállítani a nagyfejúk. A község házáról jöttek rendszerint, mert hiszen vasárnap szokták a község ügyeit megbeszélni. A jegyző kilencig tart ilyenkor hivatalt, aztán készül ő is a templomba. Bejöttek a plébánoshoz elmondani a végzett és végzendő községi ügyeket, mert ő is tevékeny részt vett ezekben. Ez a megbeszélés eltartott néha tízig és tovább. Legelőtársulat, bikavétel, kompjavítás, csőszfogadás, szövetkezet és a többi került szóba. Így haladtak a templom felé egészen a sekrestyéig, ahol aztán a plébános nyakába vette a karinget, stólat, hogy az ígét hirdesse.

Kavarognak előttem egy hosszú élet emlékei, amikor szorongó érzéssel hallgatom a breviárium adventi harsonaszavát: Itt az ideje az álomból fölserkennünk... Öreg füleimnek mindig ércesebb és keményebb lesz ez a felelősségre hívó hang.

OPPORTUNE — IMPORTUNE

Kapott egyszer egy paptestvér dispoziíót rögtöni hatállyal. Megesett az ilyesféle már nem egy földi halandóval. Hogy ez a különben szürke jelenség a kelletténél nagyobb hullámokat vetett, annak egyik oka a kézbesítés idejében keresendő. Közvetlen karácsony előtt kapta kézhez. Bizonyára a jó titkár az irodában így gondolkozott: Elvégzek minden restanciát, annál nyugodtabb lesz a karácsonyom.

A falu annál nyugtalanabban ünnepelt. Az emberek egy része amúgy sem szívesen látta papjuk elhelyezését. Más egyéb is birizgálta az orrukat. Kapóra jött ennek a csoportnak ez az ünnepi meglepetés. Ha aratás idején, vagy farsangi disznóöléskor jön a változás, nem igen hallgatnak az izgatókra. Megvakarják a fejüket, ümmögnek hozzá, aztán forog a világ tovább. De abban a vigíliás hangulatban termékeny talajra talált a vélemény: Avval ünnepelünk, akivel ádventeltünk, vagy senki mással.

Vigíliára megérkezett az utód. Fogadtatását el lehet képzelni. Ezt le se írom, csupán annyit jelzek, hogy a visszautasított vándor a második faluból leste másfél hónapig, mikor tud beosonni a neki kijelölt parókiára. Amikor évek múlva ő is távozott onnan, sokan megsiratták.

Csöppet sem szándékozom sem a dispoziíót, sem a körülményeit bírálni. Megvannak azoknak a maguk mély okai, mint például a tisztító viharoknak. Inkább a népünk lelki világát szeretném vele jellemezni, amelyet soha eléggé nem fogunk kiismerni.

Népünk egyike Európa legjobb népeinek, ha egyik oldaláról nézzük. Ha bánni tudunk vele, nagy dolgokat lehet általa végbevinni. Viszont kiismerhetetlenül szeszélyes vonásai is vannak jellemének. A kedély népe, ahogy szokás mondani. Roppant nehézségeket hihetetlen türelemmel hordoz, és lényegtelenül apró karcolásra hatalmas

lángot vet természeté. Talán az ősi szabadságvágyának és sok évszázados jobbágyi helyzetének csökevényei, azok súrlódása lobbantja föl benne ezt a tüzet.

Bevallom azt is, hogy amit nála néha értelmetlen szeszélynek gondoltam, később a szenvedélyes kitöréseit és azok háttérét elemezve, az ösztönös embernek valami ősi logikájára találtam. Nagyon-nagyon sokszor abban a ködben, ami a népet és papját körülvette, halványan kicsillant a nép ősi vágya a méltó pap után. Nem tudja, vagy nem akarja ezt kifejezni, így aztán nem egyszer látszólag értelmetlen kicsinységekben jut kifejezésre.

Fáj neki, ha az ő papja slendriánul végzi a szertartásokat, míg a szomszéd falu lelkipásztora szépen megadja a módját. Szégyelli a kupeckedő papot. Féltékenyen lesi, mennyire független a községházával szemben. Jól esik neki, ha papja paraszti sorból került az oltárhoz, de megkívánja, hogy ez a paraszti származás a lélek erejében és finomságában felragyogjon. Egy paptestvérem valami miatt elkedvetlenedett. Ennek egyik következménye volt, hogy nem hívott a búcsúra se misézőt, se szónokot. A búcsúra hat falu népe szokott összejönni. Ezt a szégyent a falu is megemlegette, de a pap is élete végéig, ami utána következett. Mert a nép is meg tudja mutatni érzékeny oldalát oportune-importune.

Ám nemcsak népünk érzékeny, hanem mi falusi papok is azok voltunk — fölfelé. (Nem tudom, történt-e ebben az én időm óta változás?) Ez az érzékenység aztán különös módokon nyilatkozott meg. Volt, akit a hivatalos leiratok hangja borzolt állandóan. Valóságos mániává fejlődött ki ez nála. Sehogy sem akarta megérteni, hogy már Nagy Szent Gergely írt ilyen hivatalos leveleket, megnyomva a tollat. Különben is a hivatalos levelek a világ végéig nem lesznek csevegő stílusban megfogalmazva. Elhatározta és be is tartotta, hogy hivatalos érintkezését az aulával a minimálisnál is kevessebbre csökkenti. Nyugdíjazása után mintha kicserélték volna: állandóan bombázta leveleivel, beadványaival az aulát.

Volt, akinek szívéen soha be nem hegedő sebet ütött egy félresikerült látogatása az aulában. Kerülte is éveken át és szinte új időszámítást vezetett magának, mint a francia forradalom bölcsei tették. Mellékesen fölemlítem, hogy ugyanakkor az ő irodájába is keserves

sóhajtozások közt léptek be hívei, nem tudván előre, melyik lábával kelt ki aznap az ágyból.

Ez a típus rendkívüli. De általánosnak mondható, hogy a falusi papban kialakul valami szemérmes, rejtett érzékenység. A falusi papot meg kell érteni. Hónapokon át nem mozdul, nem mozdulhat ki falujából. Egy külön kis világban él, akárcsak egy magányos bolygón néhány század magával. Legalább is a mi sorsunk valamikor azon az elhagyatott vidéken beleszürkült és belehasonult az elszigetelt táj csöndjébe és magányába. Nehezen kászálódtunk neki egy-egy útnak fel a városba. Valami rejtett, kissé dacos érzés kísért a város utcáin. Így járhatott a germán őserdőben őrséget álló katona Colonia Agrippina nyüzsgő terein. Talán azt gondolta: ti itt nyüzsgötök, finomabb életet élhettek, mert én őrzöm a barbárság betörő útjait.

Az ember megérkezik a püspökvár elé és észre se veszi, hogy tüskék nőttek ki érzékeny természete körül és minden kis gyanús jelre, hanyag mozdulatra, vélt lebecsülésre behúzódik csigaházába. Még a vonaton azt tervezte, hogy jelentkezik a főpásztornál tisztelgésre. Hadd lássa három percre, akit másfél éve nem látott. A főpásztor megbíztatja pár szóval, áldását adja és az ember megy vissza megelégnült öntudattal a magányba és a munkába. Aztán megakad az ember a titkár egy-két szaván. Az előteremben nyüzsgönek. Az őrségen állónak tudata összefonnyad. Bekerül az irodaigazgatóhoz. Esetlen lesz és megzavarodott. Nem tudja előadni mondókáját, túl darabos. Terve összeütközik más, nagyobb, általánosabb érdekekkel. Az elégedetlenségnek homályos érzetével, valami csöndes szomorúsággal emelkedik fel ültéből, hiszen még nyolcan várakoznak odakinn, akik bizonyára fontosabb dolgokról és okosabban referálnak.

Szegény irodaigazgató! Ha belelátna most a lelkébe paptestvérenek! De nincs is ideje. Mintha neki nem volna meg a napi robotja?! Huszonöt embert fogadni, harmincöt ügyet referálni és elintézni. Kilépek tehát a püspöki palotából és megyek a vendéglőbe enni valamit a visszautazás előtt. Benső lankadsággal iszom a pohár sört, ami évről-évre keserűbb malátából készül.

Nem is volt az rossz szokás régente, amikor egy-egy főpásztor minden, vidékről feljövő papját meghívta vagy meghívatta az iroda-

igazgatóval asztalához. Ott sok minden esetlenség, szorongás feloldódott.

Ezt a feloldódást intézte el radikálisan egy felvidéki paptestvér, akit főpásztora fölrendelt fejmosásra. A mérhetetlenül szelíd, szentéletű főpásztor természetével ellentétben alaposan megmosta papjának fejét. A dorgálás és intelmek végeztével nagy csönd állott be. A főpásztor várt, a delikvens várt. Végre a főpásztor megszólalt:

— Van még valami mondanivalója?

Paptársunk fölnezzett főpásztorára hűséges szemekkel:

— Még nem tetszett meghívni ebédre.

Mit tegyen a jóságos főpásztor? Meghívta ebédre. Ez a paptestvér értette az opportune-importune ellentétét közös nevezőre hozni.

„ÖT IGA ÖKRÖT VETTEM”

Fogas kérdéssel lepett meg, Szerkesztő Úr, mikor felszólít, mondjam meg őszintén egy élet tapasztalatai után, érdemes-e a papnak gazdálkodni.

Ugyanezt kérdeztem én plébánosi kinevezésem után egy atyai jóbarátomtól, aki falusi plébániáját zárdalelkésziséggel cserélte föl, amikor életének delelője lefelé hajlott. Az én szűkszavú Marci bátyám mint zárdalelkész még összébb fogta mondanivalóit, mert terjedős kérdéseimre csak ennyit válaszolt:

— Lásd Szent Pál 1Kor 7,8-9 és Lk 14,19.

Megkerestem a Szentírásban az idézett helyet és nagy meglepetésemre ott az Apostol az özvegyeket inti ilyenképpen: Jó nekik, hogy úgy maradnak, mint én is. De ha meg nem tartóztatják magukat, lépjenek házasságra; mert jobb dolog megházasodni, mint égni...

Lassan világosodott meg előttem ez a parabolának odavetett donoi citátum, amikor még javában benne voltam a gazdálkodásban. Olyanféle vállalkozás ez, mint amikor régi vitorlás időben az ember tengerre szállott. Napfény, szél, szélcsönd, eső, vihar próbálják ki a vitorlást, illetve a gazdálkodó papot. Nekem például az első aratás előtt jég verte el a termést. A szegények vetése, a kukorica húzott ki úgy-ahogy a bajból. De a váltókölcönt, amelyre lovat, tehenet, szekeret vettem, nem tudtam törleszteni, csak a kamatait fizetni.

A javadalom felén gazdálkodtam, másik felét felesbe adtam ki, ahogy elődöm is tette. Jó is volt így, mert a lovak nem bírták volna az iramot, lévén jó néhány filia heti két-három kiszállással. Lovat a filiák miatt amúgy is kellett tartani. A ló pedig olyan háziállat, amelyik akkor is eszik, ha pihenőnapjai vannak. Eszik szénát, zabot, ha zab van; ha nincs, akkor árpát vagy kukoricát. Tehát méltányos,

hogy meg is dolgozzanak érte. Az én két pejkóm meg is dolgozott, nem volt panaszom rájuk.

Ám ezzel még nem volt elintézve a gazdálkodás. Annak is megvannak a paragrafusai, sőt meglepő rejtelmei, mint például az egyházjognak. És amint az egyházjognak nem a megtanulása a művészet, hanem az életbe való átvitele, valahogy így van az ember a gazdálkodással is.

Szép képeket lehet látni a szántó-vetőről napfényes tavaszi földeken, vagy a szellőtől ringatott kalásztengerről. Nekem az egyik képről eszembe jut, hogy a második évben üszök verte ki határunkban a búzát, az árpa csak öt magot adott, a lucernában az arankafoltokat ki kellett égetni. A másik kép eszembe juttatja, hogy titkos kezek tavasz elején az Ördögárok töltését átvágták és így a mi földjeinkre ömölvén az olvadás, jó két héttel később lehetett a szántáshoz fogni.

Ilyesféle meglepetésekre mindig számítani kell a gazdálkodó sokrétű életében. Ám a papnak ugyancsak fel kell öveznie magát, amikor szentmiséhez indulva találkozik a határból visszatérő kocsisával, aki jelenti az ároktöltés átvágását, és a vele kapcsolatos kilátásokat.

Az egyik szomszédom, a szomszédtságot jó néhány mérföldnyi átlóval kell mérni minden égtáj felé, ez az én jó szomszédom biztosította magát minden meglepetés ellen. Hajnalok-hajnalán talpon volt. Első útja az istállóba vezetett. Ő adta ki az abrakot a lovaknak, végignézte a disznók etetését, jelen volt a fejésnél. Ő szabta meg, mikor kell elválasztani a szopósborjút az anyjától. Azután kiballagott a határba, megnézte, hogyan ereszti be az ekét a kocsis az ugarba, mert ehhez is kell ám szaktudás és lelkiismeret. A hanyag kocsis széles csíkot fog, hogy soknak lássék estére a szántása. Így aztán hiába boronálja, mert idővel kiütközik a gyimgyom és a vetés is egyenetlen. Mindezt megtekintve hazajött és beharangoztatott szentmisére. Estefelé, mikor egynémely kolostorokban zsolozsmáznak, ő gondosan-takárosan utánanézett a gazdaságnak, etetésnek, fejésnek, magtárnak, csűrnek és egyebeknek. Ezek után nyugodt és egészséges alvása lehetett. Azonfelül szerzett a javadalom mellett jó tucatnyi hold földet. Megadta ő mindenkinek a dukáncit, nem ácsingózott ő a máséra, és mégsem szerették, pedig a templomi szolgálatot is elvégezte.

Ezzel ellentétben volt egy másik szomszédom, akit hívei együgyűnek tartottak, mert a saját felesei nyíltan becsapták. Városból jött, a katedráról, mert megigézte az idilli falusi élet egy nyári vakáción. Minden földjét feleseknak adta ki, mert a névből úgy hitte, hogy a felezés a legegyszerűbb dolog a világon. Amikor a feles behozott egy hold földről egy szekérderek kukoricát, azt híven, hogy ez az egész termés, teljes professzori öntudatával állott a szekér fárához:

— Nohát, lássunk neki a felezésnek.

— Nem szükséges — szabódott szerényen a feles —, ezt mind a főúrnak hoztam, az én részem még künn maradt a határban.

— Őrzi-e valaki a magáét? — aggódott a plébános-gazda. Megnyugodott, amikor megtudta, hogy a feles felesége, nagy leánya, veje ott vannak a letört kukorica mellett.

Vissza is kérte magát a városba rövid néhány év múlva, mert a szép javadalom mellett fölkapott az álla, kora tavasztól formálisan éhezett, pedig a professzorkodásból magával hozott kis pénzét is fölélte az idillikus környezetben.

Ilyen példák alapján hatoltam be Marci bácsi dodonai üzenetének mélységeibe. Közbe-közbe néha kiruccantam a megszokott keretek közül egy-egy merészebb gazdasági újításba, amelyik több haszonnal kecsegtetett. Egyrészt a váltóktól szerettem volna végleg megszabadulni, másrészt meg akartam mutatni a falunak a mintagazdálkodást. A másik megyében szépen fizetett a lentermés. Én is nekiláttam. Szakkönyvből megtanultam minden csínja-bínját. Kocsisomnak külön előadást tartottam a lentermés mikéntjéről és előnyeiről. Ez biztosabb vállalkozás, mint a tavalyi uborkamagtermesztés, ami dugába dőlt és nevetségbe fűlt. A lent csak le kell aratni és a gyár az előzetes szerződés értelmében az állomáson átveszi. Igen ám, de a len a mi megyénkben nekibúsulta magát és hat centiméterrel alacsonyabb lett a növése a kelleténél. Meg is vetemedett künn a nagy harmatban és esőben. Így szégyenszemre estefelé hazahozattam, jó lesz a kemencébe télen szalma helyett. Attól meg Zsuzsi néni prüszkölt, mert a szagát sem bírta, a kemence sem fűlt ki rendesen a kenyérsütésre.

Néhány kalandos próbálkozás után visszatértem a négyes forgóhoz és rábíztam a többi a jóságos természetre. Mindjobban megér-

tettem a falusi ember megadó ráhagyatkozását az isteni Gondviselésre. Emberé a munka, Istené az áldás — ez az ősi falusi regula. Összenőttem ebben is a híveimmel. Egy-egy aszályos nyár közepén nyugodtan latolgattuk a szaharai szárazság méreteit. Az öregek megemlegették, hogy ekkor és ekkor volt ilyen aszály. A fű kiszült, a szem a toklászába szorult, a juhnyáj a legelőn is akkora porfelhőben járt, hogy ki sem látszott belőle. Hullott a jószág, nem volt vásár métely és száj- és körömfájás miatt. Levontuk belőle a tanulságot, hogyha mégis megélték, mi is megérjük a jövő aratást.

Így érik ki az ideges, ugrabugra fiatal pap bölcs falusi pappá. Ha az aszály meg is pörkölte a határt és reményeim, de legalább adott a prédikációra bőséges anyagot: Látjátok feleim, Isten kezében vagyunk, szent akarata szerint büntet és jutalmaz, ha elfogadtuk a jót, fogadjuk el a rosszat is, mert minden javára válik az Istenben bízónak...

Volt paptestvér, akiről az a hír járta, hogy minden arannyá válik a kezében. Sürgött-forgott is a világ dolgai körül: csereberélt lovat, nevelt tinókat, hízóba fogott tucatszűz süldőt. Állítólag kölcsönöket is adott megszorult embereknek, vagy inkább társnak állott előnyös vállalkozásokhoz. Egyszer beütött a baj, és a baj nem jár egymagában. Néhány héten belül tizennégy sertését elvitte a vész, két tinója felfűvődött a harmatos lucernán, mert a sok dolog közt későn vették észre a bajt. Egyszer hallottam, hogy valami pere is támadt, és a per fiókpereket hozott a világra. A régi magabízó, vidám és hangos emberből csöndes, mélabús emberke maradt. Eszembe jutott Marci bácsi üzenetének második fele: öt iga ökröt vettem.

Volt, akinek jól ment egész életében. Nem ugrott merész vállalkozásokba, de megfogta a garast. Becsülettel megfelelt mindenkinek és mindennek, ha nem is égette a buzgóság. Szerzett csinos kis házat a városban, ahol le akarta élni maradék éveit. A bankban is tartogatott némi pénzcsekét előre nem látott esetekre. Ám másként volt megírva a sors könyvében. S amikor haldoklott, még láthatta megtörő szemmel, ahogy sógora az íróasztal fiókjában idegesen kutat a takarékkönyv után, amikor a haldoklóhoz sietett paptestvér a Profisciseret imádkozta az ágy mellett.

Így üzengettek nekem az én paptestvéreim, ki így, ki úgy, ki innen, ki odaátról. És én évről-évre magasabbnak kezdtem látni temp-

lomom tornyát a kertből. Mert lassanként megszerettem a kertet gyümölcsfáival, méhesével, a madáretetőre szállott madárkáival, a platán árnyékával és napfényes pázsitjával. Ott zsolozsmáztam, olvasgattam, készülgettem a vasárnapi prédikációra. Az ég tiszta kék volt, a szívem nyugodt volt, az emberek törtető nyüzsgése messze volt. A méhek szorgalmasan igyekeztek nekem mézet gyűjteni, a gyümölcsfák húségesen tartották termésüket a meleg nap felé, a madarak nem törődtek a holnappal, ahogy gondtalan énekükből jólesően észrevettem.

Lássa, Szerkesztő Úr, nehéz a kérdéseire tárgyilagosan, logikus összefüggéssel megfelelni. Az öreg ember tollát már ide-oda vonogatják emlékei, mint ahogy az öbölbe jutott csolnakkal a partról visszaverődő hullámok szoktak játszadozni.

QUAM BONUM ET JUCUNDUM...

Szerkesztő Úr a mai drágaságban megkockáztatott egy levelet, megkérdezvén, hogyan is volt az réges-régen a papi konventikulumokkal. Melyikről akar tudni, eszmélődtem magamban. Mert volt ám többféle. Összejöttünk mi hajdanában a környékről teljes számban búcsúra, névnapra és más alkalomszerű testvéri melegedésre. Mindegyiknek volt valami jó oldala. Ám, Szerkesztő Úr, bizonyára nem ilyen korszerűtlen dolgokról érdeklődik, hanem a komolyabb, kiadósabb összejövetelekről, mint például az espereskerületi összejövetelekről. Hát persze, csakis a korona az igazi papi konventikum. Van benne hivatalos íz és van benne testvéri melegség. Egyikben az íz több, másikban a melegség.

Kápláni életem kezdeti szakában alkalmam volt élvezni külön-külön mind a kettőt. Bevallom, mind a kettőből meglehetősen tanulságokat merítettem, ahogy illik egy tudnivágyó fiatalhoz.

Belső izgalommal készültem az első papi korónára. Döntő tervek, elhatározások rejtelmek lebegtek előttem. Jókor reggel felültünk a bricskára a principálissal, mert gyöngé trappal jó másfél órai út a szomszéd parókia, ahol a gyűlésnek le kell zajlani.

Mi voltunk az első fecskék. Nemsokára még két „kocsirakomány” érkezett, mert emberemlékezetet meghaladó ősi szokás szerint a távolabbi útközben fölveszi a közbelevő paptestvért. A többi körülbelül tíz órakor érkezik meg a vonattal. A mi kocsijaink mentek ki értük az állomásra, hogy hamarabb bejussanak.

Mondani sem kell, a házigazda arca ragyogott a boldogságtól. Négy éve volt nála utoljára a korona és azóta — megismételt kijelentése szerint — állandóan számolgatta az éveket, hónapokat, mikor kerül rá a sor. Túláradó örömeinek jelei már mutatkoztak is szertesztét: törkölyös üvegek, letakart pogácsás tálak a nagy asztalon, szaglászó falusi kutyák az ablak alatt.

Féltizenegykor szentmise. Az iskolások énekeltek. Alig élveztem a szép énekből valamit, mert majdnem mindnyájan gyóntattunk. Az egész falu be volt rendelve húsvéti gyónásra, lévén Laetare hete. Úgy látszik, igyekeztek is a parancsnak megfelelni, mert alig tudtunk velük végezni. Az én hátam a templomajtó mellett majd kilyukadt, mert ülőkészségnek egy háromlábú alacsony szék jutott, amelyikről erős volt a gyanúm, hogy a nap más szakain a harangozóéknál a fejszék szerepét tölti be. A tömeggyóntatásra vonatkozóan köztünk, fiatalok közt, megoszlottak a vélemények. Én kitűnő megoldásnak találtam a confessarius extraordinarius ilyen imponáló hatványozását. Egy öregebb káplán a derekát tapogatva és egy valószínűtlenül magasszámú kánonra hivatkozva dörmögött az ilyen ravasz abuzus ellen.

Ám a parókián mintha elfűjták volna a zsidbadást hátunkból. A területasztalkám újabb meglepetései váraakoztak ránk. Bőséges választék kápráztatta a hajnali fölkeléstől, éhomos utazástól kopogó szemünket. A pogácsás tál mellett két sonkás tál állott órséget, szélein kolbászfűzérrel. Hófehér kenyér duzzadt a fatálcákon. Friss kávé ilatozott a forró tejesbödön mellett, körülötte aranyszínű méz és vaj kínálta magát. Már aki az ilyen anyámasszony reggelit kedveli, mert akadtak az idősebb és tapasztaltabb rangosztályok közt, akik törkölyt kávéztak a sonka és kolbász kedvéért.

A hangulat mindig melegebb, a társalgás zajosabb, a füst sűrűbb lett. Végül a sűrű füst mögül megszólalt egy stentori hang, a kerületi jegyzőé, hogy miből is élünk, miért is jöttünk össze?! Az esperes bácsiról észrevettem lassanként, hogy a vezetést szelíd megadással átengedi a közhangulatnak. Ő egyszerűen mindenkinek a bácsija, mindenkire és mindenre mosolyog, mindenbe beleegyezik és mindent derűs színben lát, ahogy egy derék kerület vezetőjéhez illik. A kezdeményezés tehát a kerületi jegyzőtől jött, bár nem hinném, hogy a teljes közhangulatot tükrözte volna. Az öreg káplán szerint a jegyző mániákus betűvető, minél többet akar följegyezni a mai tanácskozásokról.

Átmentünk az erre a célra külön kiürített sarokszobába, mert az ebédlőt tanácskozás közben fogják felkészíteni a szerény kis ebédre. A szoba szűknek bizonyult, a jegyző térdére fektetett könyvébe volt kénytelen írogatni.

Az esperes bácsi hamar meghatódott bevezető szavaitól, amelyből kiderült, hogy immár harmincadik esztendejét tölti ebben a kerületben (szünni nem akaró harsány éljenzés). Úgy összenőtt a tájjal, híveivel, kerületével, hogy legszebb földi jutalomnak tekinti, ha itt pihenhetne eltávozott paptestvérei és hívei közt. Erre még ráérünk — vetette közbe a házigazda derültséget keltve.

A jó hangulatot kissé megtépázta az első előadó, aki vaskos iratcsomót szedett elő. Mindenki aggódva méricskélte a hüvelykujjni vastagságból az előadás időtartamát. Ám az előadás röpke negyedóráig tartott. Turpisság rejlett az egész mögött. A három beírt ívoldal alatti ötven ív papírt csupán elijesztésül szánta. Majdnem olyan harsogó éljent kapott, mint az esperes bácsi, ami részben a rövidségnek, részben a gyakorlatias tartalomnak is szólt. A vasárnap délutáni katekézisiről beszélt, amely ősi szokás a feledés homályába merült. Utána egy káplán-társam olvasott fel megilletődött hangon a filiákban levő hitoktatásról, ahol azt tanítók végzik. A vita, a kevés hozzászóló miatt, rövid volt. Az ebédlőből be-behallatszott a készülődés vidám zaja, tányérok csörgése, poharak csengése és a néni félig lehalkított, de mégis hallható vezényszavai.

A hivatalos rész után a félhivatalos megbeszélések élénkebb visszhangot keltettek. Tapasztalatlan zöldfülű előtt kevert összevisszaságnak tetszettek a szoba különböző sarkaiból fölvetett problémák, de a bennfentesek nagyon is logikusnak és szükségesnek találták, ahogy a parázs hozzászólásokból kivettem. Bámulattal láttam, mi mindenből van összebordázva a papi élet: párbérrendezés, kongrua, fajárandóság, legelőjog, illetvekegyenérték, tanítói lakás, süttőkemence és a kegyúr jogi vonatkozásai. Sok egyéb hasznos tárgy is fölmerült, de mindet nem bírtam észben tartani.

Legélénkebben arra emlékszem, hogyan segítettek meg egy újdonsült plébánost berendezkedésében. Egyik öregebb plébános felajánlott neki egy tehenet „kosztra”. Vagyis tartsa el a fiatal kolléga és jövőre, ha borja lesz a tehennek, azzal fizessen vissza, a tehenet megtarthatja. (Élénk éljenzés). Ezen föllelkesülve, az esperes bácsi egy öreg bricskát kínált föl neki, mert sok filiát is kapott a parókia mellé.

A hangulat átoldódott kedélyessé. A füstöt vágni lehetett. Aki mellettem pipázott, kezével hajtotta el a füstöt, ha látni akarta a be-

szélőt. A házigazda vetett véget a kiapadhatatlannak látszó témaregeteknek. Eddig is ki-beszaladozott, most pedig kitérte a kétszárnyú ajtót a fölterített asztalra.

Hiábavaló próbálkozás volna az ebédet részletezni. Felköszöntőkre emlékszem halványan és arra, hogy a félhatos vonathoz az asztaltól siettek az utazni szándékozók. Mi még maradtunk, a „bricskások” és csak vacsora után szedelőzködtünk. A vacsora után a tíz órát jelentette, mert akkor kelt fel a hold és így a dűlőúton mehettünk haza. Bár a principálisom a vacsora előtti kártyanyereséget elvesztette vacsora után, sőt megtetézte egy süldő árával a veszteséget, mégis elégedetten bizonygatta, hogy a konventikum kitűnően sikerült. Azt azonban kijelentette a házigazdának a búcsúzásnál, hogy az őszi korona, ami nála lesz megtartva, sokkal soványabb lesz már azért is, mert a kérdéses süldő éppen arra lett volna szánva.

Az őszi koronán már nem lehettem jelen, mert az aulából fúvó szelek sorsom vitorláit másfelé fordították. A kápláni közvélemény ezt a kerületet az előkelőbbek közé sorolta. Vasútvonal melletti nagy falvak, kevés filia. Még az esperes is eleven prépost. Bár a prépostságnak csak a címe maradt sine vitulo, de mintha a régi nagyság visszfénye ott lebegett volna a c. prépost szikár, magas alakja körül. Szavai, mozdulatai, leereszkedően méltóságteljesek voltak és meggondoltan kimértek. Még arcának ráncai is kínos szabályozottsággal keretezték tekintélyes orrát és keskeny száját.

Az állomásról megérkezve, és a keskeny lépcsőn az emeletre feljutva, libasorban járultunk eléje a kis fogadó előszobában ahol ránk várakozott. Rövid, halk és megilletődött beszélgetés után pontosan tíz előtt tíz perccel libasorban megindultunk a templom felé. A templomban a másodkáplán mindenkit kijelölt helyére vezetett. Az első pad könyöklője piros posztóval volt letakarva, amelyre a dignitáriusok könyökölhetek. A szentély és a padok közti téren az iskolások állottak katonás rendben, mellettük szinte mértani pontossággal a tanerők álltak. A templom máskülönben ásított az ürességtől, csak az ajtó mellett álldogált néhány falusi néni batyujával, mert a hetivásár a templom előtt zajlott le.

Szentmise közben nem gyermekek, hanem felnőttek vegyeskara énekelt, akárcsak a püspöki székesegyházakban. Az egyházi zene

leghosszabb Kyrie-jét ott hallottam, háromszor kilenc invokációt, tehát huszonhetet magánszólamokkal váltogatva az együttest.

Szentmise után nem a parókiára mentünk. Azt nem is láttuk többé a nap folyamán. Az egyesületi székház tanácssterme lett a gyűlés színhelye. A nagy asztal zöld posztóval leterítve, az elnöki szék előtt bronzcsengő, mellette a Codex és néhány könyv. Mindenki helyén egy ív papír, a fontosabb följegyzések számára. A prépost úr kiemelte a tanácskozás jelentőségét, utalt a tárgysorozatra fűszerezve néhány kánon felolvasásával. Utána elhangzott az ünnepélyes csöndben az első előadás: A kánonok és a pap magánélete címen. A téma kidolgozása alapos volt és kitűnően stilizálva. Példamutató az „irálya”, ahogy a prépost úr dicsérően fölemlítette. Hozzászólás nem történt, talán azért, mert senki se szívesen beszél magánéletéről.

A másik előadást egy káplántársam olvasta fel csengő, szóközi hangon. Az előadás címe: A biblia pedagógiája tekintettel az elemi iskola felsőbb és a polgári iskola alsóbb osztályainak növendékeire. A hosszú címnek megfelelt az előadás időtartama. Mivel a pompásan elkészített előadás tökéletes harmóniáját senki nem akarta megbontani hozzászólásával, ezért a prépost úr tartott egy félórás kiegészítő előadást a pedagógikus papi egyéniségről hatalmas történeti távlatot vonva az egyházatyáktól kezdve napjainkig.

Utána a közérdekű és időszerű ügyek megbeszélése következett. Ez is szabályos mederben folyt, amennyiben tiszteletteljes kérdések hangzottak el, és ezekre a prépost úr rövid, kimért válaszai. Végezetül miheztartás végett felolvasott tizenhat pontból álló teendő-lajstromot, amelyet sokszorosítva kézhez kaptak a plébánosok a tanácskozás után.

Elindultunk csöndben a vendéglő felé, amelynek külön terme számunkra lett lefoglalva.

A megrögzött dohányosok siettek útközben egy cigarettát elszívni. Libasorban vonultunk át a nagyterem asztalai és bámuló vendégei közt a külön terembe. A „bankett” szerény volt, hogy a prépost úr szerint példát adjunk a civileknek. Az ára azonban az én kápláni tárcámhoz képest nem volt szerénynek mondható. Leves, egy szelet hús burgonyakörítéssel és két parányi tészta. Most értettem meg, miért szorongat egy kövér plébános állandóan egy csomagot a hóna

alatt. A vonatra várakozás közben az állomáson kibontotta és néhányad magával fogyasztotta a kacsát sültet.

Amint említettem, mind a két gyűlés adott tanulságokat, akár az íz, akár a melegség volt bennük túlsúlyban. Így voltam a többi koronával is, valamit mindegyik épített bennem, mert mindenből lehet hasznot húzni, főleg ha az íz és a melegség kellő arányban egyesült. Csupán egyszer maradt el a korona. Az esperes köriratában hivatkozott a nehéz időkre. Ma sem tudom megérteni, miért kellett elmulasztani a papi tanácskozást éppen a „nehéz” időkből.

SEKRESTYÉSEK REFORMJA

Kedves Szerkesztő Úr! Köszönöm, hogy megjelentette a múlt számban kis írásaimat. Azt izeni, hogy a további számokban csak akkor közöl tőlem valamit, ha a már megjelent írásocskáknak jó visszhangja támadt. Kijelentem, hogy belenyugszom ebbe a visszhang-i döntésbe. Elképzelem Szerkesztő Urat, amint a bérmentesítéssel ellátott visszhangokat a szerkesztői szobában osztályozza: kitűnő visszhang, jó visszhang, fenyegetően dörgő visszhang. Hát ez nem a legkellemesebb munka lehet.

Azt is írja Szerkesztő Úr, hogy ne várjak minden kézirat után levelet, mert drága a posta és a levélpapír. Igaza van. Én is csökkentettem levelezésemet. Lám ezeket a cikkecskéket is 20 évvel ezelőtti, elavult hivatalos papírok hátlapjára karmolászom. Ahogy szemelgetem, válogatom ezeket a hatályukat vesztett régi ívpapírokat, eszembe jut valami. Valamikor hús égnéhány évvel ezelőtt én is fiatalabb voltam valamicskét. Már akkor is mozgott bennem a gilisza, amelyet reformgilisza néven nevezhetnénk. De akkoriban nem mertem a lapok nyilvánosságára bízni reformterveimet, hanem elküldtem az aulába. Még most is sajnálom a szegény irodaigazgatót, akinek át kellett venni, hivatalosan rubrikázni és természetesen át kellett olvasni beadványaimat.

Emlékszem, egyszer a sekrestyéseket akartam megreformálni. A dolog így történt. Bementem a városba a korai vonattal. Akkor még a vonatok menetrendszerű sebességgel jártak. Tudtam, hogy megérkezve még misézhetem is valamelyik templomban, aztán gyorsan elintézve hivatalos ügyeimet, még a déli vonattal haza juthatok. Szép idők voltak azok! Mindent előre ki lehetett számítani. Ám, de most az egyszer valami hiba csúszott a számításomba.

Bementem a legközelebbi templom sekrestyéjébe. A sekrestye üres volt, mert a templomban a szentmiséket elmondták. A sekres-

tyés a sarokban a reggeli újságot olvasta. Nem valami barátságos szemmel nézett rám, hogy így megzavartam. Előadtam kérésemet, de határozott tagadó választ adott. Kijelentette, hogy nekik csak 3 oltáruk van és ide több hittanár jár misézni. De ajánlja a barátok templomát, ahol több oltár van. Hát persze, világos dolog: több oltár, több misézési lehetőség.

Elmentem a barátok szép barokk templomába. A sekrestyés testvér keze tele volt ampolnákkal, de magható türelemmel hallgatta kérésemet. Aztán számolni kezdett, nem számokkal, hanem nevekkal. Gyorsan pergette ujjain, kik is jönnek sorra az atyák közül: Illés, Egyed, Pascal stb. Jól esett a kedves névsor nyomán 700 év történetén elmerengeni. Ám kiderült, hogy már a jövő félórára is el vannak foglalva az oltárok, mert Modest, Placid stb.

Bízott, hogy a Felmeg utcában könnyebben találok üres oltárt. Elmentem a Felmeg utcai templomba. Itt némi reményt csillogtatott a sekrestyés. Talán lesz egy üres oltár negyedóra múlva, ha X nyugalmazott plébános nem jön misézni. Tudniillik ő hol jön, hol nem jön, hol későn jön, a szerint, ahogy a gyomorbaja engedi. Vártam tehát kedvező alkalomra. Közben el kellett hessegetnem egy csúnya gondolatot, hátha a plébános testvérnek éppen ma gyöngé hascsikarása támadt, le fog késni, én pedig oltárhoz kerülhetek.

Sajnos, a gondolatom csak félig vált be. Már felvettem az albát, amikor késve és mégis jókor megjelent a paptestvér. Erre a sekrestyés duzzogva leszedte rólam az albát. Majd megszánva engem, ajánlotta, hogy menjek el a szomszéd utcába, ott van egy kis kápolna. Abban csak egy pap misézik, ott biztosan akad oltár. Erről a kápolnáról magam is úgy tudtam, hogy egy ősi magánalapítás. Valami föld és szőlő használatát élvezi a pap és a sekrestyés kötelező egy szentmise mondása fejében.

Amikor odaértem, a sekrestyés éppen a külső ajtót zárta. Már negyed órája megvolt a szentmise, ahogy a föld és szőlő második haszonélvezője kijelentette. Azt is hozzátette, hogy náluk csak egy szentmise kötelező, különben sem tudna már ilyenkor misebort szerezni.

Így estem el a szentmisétől, mert az idő közben elmúlt és nekem a hivatalos ügyeimet kellett elintézni, hogy még a déli vonattal haza jussak, mert délután temetés várt rám.

Otthon aztán, amint már említettem, egy reformtervet küldtem a sekrestyésekre vonatkozóan az aulának. A beadvány sorsáról közlebbit nem tudok. Bizonyára a jövő század történésze kutatásai közben ráakadva, élvezni fogja azt a tiszteletteljes stílust, amellyel én fölterjesztéseimet és reformterveimet megszövegezni szoktam.

STOLA JUCUNDITATIS...

Az eset megértéséhez szükséges néhány dolog előismerete. Temetésről van szó éspedig filiában. Arra mifelénk a temetési stólát a halott hozzátartozói a temető kapujánál rótták le, amikor a pap a szekér mellett az egyházi ruhát szedte le magáról. A kántor rakosgatta jó lassan a kofferbe, hogy addig ideérjen valaki a halott hozzátartozói közül. A sír mellett gyászoló rokonságból kivált az egyik ember és lassan megindult a szekér felé. Odaérkezve, tisztességből még egyszer megkérdezte, mivel „tartozik”, aztán leszámolta a dukanciát. Ezzel megspórolt egy gyalogutat a máterbe, vagy talán így óhajtották bizonyítani, hogy nem „Isten nevében” bocsátották a szegény halottat a földi enyészet útjára.

Mégha „Isten nevében” is történt a temetés, vagyis a rokonság előre elkérte a stólát, lévén nincstelen szegények, de azért egy parolára odajöttek megköszönni, hogy kétszeres „Isten nevében” adta meg a pap a végtisztességet. Ha a kántor ennek ellenére mégis elénekelt a saját költséű nyolc rigmusos búcsúztatóját, akkor az ezért járó külön költséget szerényen a szekér faránál a kántor kezébe csúsztatták.

De még nem tartunk itt. Még a falu nagy utcáján halad a halottas menet. A kántor rázendít egy-egy versszakra, aztán csönd következik. A mi történetünk kántora két ilyen ének közti csöndben odahajolt a plébánoshoz. Figyelmeztette, hogy a halott telkes gazda, tehát egész stóla jár a temetésért.

Újra meg kell állapodnunk némi magyarázat kedvéért. Arrafelé minálunk a stóla-díjszabás, vagy inkább az üdvös szokás megkülönböztetett telkes, féltelkes, negyedes gazdát, aztán jöttek a kétkezi zsellérek. A stóla is eszerint igazodott, hiszen mindennek az élethez kell igazodni, még a halál birodalmának kapujánál is.

A kántor a plébános felé hajolt, de meglehetősen hangosan súgta oda figyelmeztetését. A szóban forgó plébános ugyanis jószívű és restfűlű volt. Jószívű, mert könnyen elengedte a stólát. Ettől már előre riszolgott a kántor háta. Öt gyermeket kellett neki szárnyukra bocsátani. Kettő a városban tanult, három leánya várta, mikor kötik be a fejüket.

Mivel a plébános ráadásul rest volt a fülére, a kántor kénytelen volt hangosabban megemlékezni a halott földi körülményeiről. Erre a Szent Mihály lovát hordozók közül a hátsó bal-ember visszafordult:

— Kérem alássan, nem volt szegény telkes gazda, mert a tikosi négy köblöst meg a rétet három esztendeje a csuromi vejének kiadta.

A temetési menet haladt tovább. A kántor rázendített a következő rigmusra.

Nem „derűfakasztás” kedvéért említettem föl az esetet. Elmúlt az az idő, amikor a kellemetlen dolgokat is megértő humorral kísértük. Valahogy összekerült emlékezetemben ez az eset egyik jókedvű paptestvér elmondásával, aki igen sokszor emlegette ilyen esetekre a „stola jucunditatis”-t. Igyekezett is kellő magyarázatot adni hozzá. A „megvidámító stóla” — így fordította át önkényes magyarsággal, mint ahogy a bugaci pástor eső után a subáját visszafordítja, amikor a zsíros, sima bőrről leperegtek a zivatar csöppjei.

A különös összetételben mosolyogva fölidéztem az elmúlt évtizedeket, amikor én is szereplő és szenvedő alanya voltam a megvidámító stólának. Sok téves nézet kereng a nagyvilágban e kérdés körül. Már akkor is hitték, hogy a stóla a jólét, sőt rohamos gazdagodás bőséges forrása. Talán még az aulák fiatal titkárai is szerették volna szemükkel átröntgenezni a falusi pap kopott kabátjának zsebeit, hogy e nagy titok nyomára jussanak. Ők ugyanis rendszerint a földi predesztináció jótékony rendelkezései folytán nem tudják, mit jelent kinyújtani a kezét parolára a stólát átszolgáltató kéz felé.

De azt hiszem, én sem és sokan közülünk nem értettük meg teljes mélységében a stóla igazi értelmét. Azt, hogy jogos dukancia ugyan és mégis alamizsna. Nekem úgy kellett volna kezdettől fogva átvenni. Alázat kell ehhez, mély és bölcs alázat. És az alázatos ember megköszön minden adományt. Nem a Canonica Visitatio és a

javadalmi jegyzőkönyv lebeg szeme előtt, hanem a galileai szegény apostolok szeme pillantása, amikor az Úr Jézusnak juttatott adományból részesedtek, hogy megélhessenek.

Egy különben derék paptestvérem erősen vitatta, hogy ez neki jogos illetménye, nincs mit érte megköszönnie. Be van számítva a kongruájába és egyéb hivatalos iratok is hangosan bizonyítják igazát. Halálos ágyán jutott más gondolatra. Végrendeletében alapítványt téve a távozó ember bölcs alázatával köszönt meg híveinek mindent, a többi közt a stólát, párbért. Furcsán hangzik ez így leírva, de amikor utódja a szószelekről felolvasta búcsúszavait, ezek a szavak ezernyi lehulló könnycseppben fürödtek. Milyen szép és helyén való volna, ha az életből távozó lelkipásztor így valahogy búcsúzna híveitől. Persze, ha van „ráérő ideje”, mert sacerdotum sors repentina mors úgy nagy átlagban. Meg lehetne ugyan előzni a tolvajként besurranó Halált az idejében elkészített végrendelettel. Ám mégis rendszerint „utoljára” hagyjuk, amikor már nem akad íródeák a közelünkben.

Ősz fejjel újra állítom, hogy a stólának annyiszor körülvitott problémája az alázatban találna megnyugtató megoldást. A hívek egyrésze, talán jórésze ismert és ismeretlen okokból húzódozik a stólától, mert adónak tudja. Túlságosan is hangoztattuk jogi oldalát. Volna ennek egy másik oldala, amelynek tudata mélyebbre hatolna az emberek lelkében, ha a papi alázat segítené. Azt felelhetik erre, hogy ilyesféle elgondolásokból nem lehet megélni. Hát igen, igen, értem én jól, mit akar ez a válasz mondani, még nem rest az én fülem. És mégis a merev jogi felfogástól eltávolodó meleg emberi és bölcs alázat ennek a kérdésnek a kulcsa. Észreveszi lassanként a hívő, honnan fúj a szél, az a meleg apostoli szél és melegebb lesz az ő stólát nyújtó keze. Az amerikai egyház ilyen elemőzsiákból tartja fenn magát és világraszóló intézményeit.

Mégis, ahogy e sorokat rovom, úgy rémlik előttem, mintha innen-onnan hallanám: ennek az öreg embernek meglágyult az agya.

Elmosolygok erre a gondolatra. Az agyam még nem lágyult meg, bár ősz haj lengi körül. Inkább a szívem lágyult meg. Annyi mindent láttam az életben: szépet, és csúnyát, jót és rosszat, jó népünk berzenkedését és hűségét, vonakodását és áldozatkészségét. És mindezt szinte érthetetlen egymásbaomlóan. Ettől a sok mindentől

bizony el kell lágyulni az ember szívének, amikor az örök partok közelébe érkezik.

Bárcsak stola jucunditatis lenne mindnyájunk számára végső értelemben a földi berendezkedésnek ez a sajgó jelensége. Addig is köszönjük meg szíves szóval, igazi alázattal az adományozó garasait, mégha a javadalmi jegyzőkönyv a köszönő szavakat elő nem írja. Amikor az Úr Jézus tanítványainak, az első papi kollégiumnak ilyesféle stólát adtak, szinte látom és hallom, amint az Úr Jézus a vöröshajú pénztáros, Júdás helyett megköszöni az adományt és megáldja az adományozót.

SPECTACULUM...

Bámultam egyik hajdankori káplántársamnak az emlékezőtehetségét. Még inkább, ahogyan ezt a tehetségét gyümölcsöztette a hívekkel való érintkezésben. Mindenkihez volt valami jó szava, kérdése, ami azt a családot vagy embert közlelről érintette.

— Beteg még a nagyanyó? Mi van Pistuka lábával? (Rozsdás szegbe lépett.) Hány malac hullott el a héten Bodogáéknál? (Sertész volt a faluban.) Hazajött már Mariska? (A városban volt a bátyjánál.) Sikerült-e Csorba bácsinak a pejkit kicserélni a vásáron? (Nekünk is fuvarozott néha.)

Így ment ez az irodában, az utcán és egyebütt. El is mondták neki minden ügyüket-bajukat. Ismert minden kisgyermeket, még a párhónapos kisdedeket is számon tartotta, akiket megkeresztelt.

Hiszen megkönnyítette a dolgát, hogy a szomszéd faluból származott és félig-meddig idevalósinak tekintették, mert rokonságának egy része szintén itt élt. De még így is nagy teljesítmény volt ez a széles érdeklődési kör, mert jókora nagy faluban pásztorkodtunk. Már az is jelzi, hogy akkoriban kétkáplános parókia vezette a falut. Ők nem is tartották magukat falusiaknak, a községháza homlokán időtlen-idők óta „Városháza” felírás díszelgett. Állításuk szerint már Mohács előtt szabad mezőváros volt szűkebb hazájuk.

Szerették, magukénak tartották a káplántársamat. Úgy volt, hogy ott öregszik meg, ha közbe nem jön az izgalmas képviselőválasztás. Valahogy belekeveredett. Nem tetszett neki az egyik jelölt, izgága népbolondítónak tartotta. Ezért ő is nekifeküdt a hálátlan mesterségnek, a voksok megszerzésének. Ám a hóstácz, a gyepsor mégis az ellenjelöltre szavazott, sőt még a rokonságból is néhány. Erre ő is megmutatta, milyen fából faragták. Megpályázott egy kis hegymögi falut. Nem használt a rábeszélés, sírás-rívás, elköltözött, ahol bizonyára hamar megismerte híveinek házatáját, ügyét-bajját.

Sokféle természettel találkozok az ember papi életében. A természetre pedig legtöbb fényt vet, ki hogyan érintkezik híveivel. Volt egy finomkás paptestvér, aki ha szobájából előkerült, mintha skatulyából húzták volna ki. Le lehetett volna róla mintázni az előírások papi öltözködést és más egyebet. Csak a hívekkel való érintkezése volt különös.

— Na fiam, mit akar? — ez volt első kérdése a belépőhöz, akár harmincéves menyecske volt az illető, akár a hetvenéves tanyasi számadó. Az öreg magyarok ilyenkor nagyot nyeltek a mérhetetlen magasságokból lehulló szavakra és bizonyára bennük rekedt a mondanivalójuk java. Legalábbis az íze és melege.

Pontos ember volt ez a paptestvér, akárcsak az öt órája. Ezek az órák állandóan harcban állottak a megyeházi órával, amelyik 8-10 percet késett az egész megyeház örömére, mert János, a vén hajdú kezelte és ő tudta, miért kell ennek így járni. Így aztán hivatalos istentiszteleteken a megyeháza rendszerint lekéselt.

— Legalább itt mutatja meg az Egyház, hogy nem maradi — jegyezte meg némi fullánkkal a megyei főjegyző.

Sok kiváló tulajdonsága ellenére mégse vették be szívükbe az emberek princípálisomat. Azt hiszem, ennek egyik nem csekély oka volt a „Na fiam, mit akar?”-stílus.

Találkoztam az életben még nála is pontosabb és határozottabb pap-típussal. Viszont ez után szinte vakon mentek, úgy bíztak benne. Pedig nem egyszer alaposan megmondta a magát.

— Kemény természetű, de mindig az igazságot pártolja — volt az általános vélemény róla, főleg a kisemberek környékén.

Valami furcsa kettősség rítt le egy másik paptestvérről. Más volt a „kenyérkereső” reverendában és más, ha nekiöltözött. Ám csak úri látogatás számára öltözött neki. A „kenyérkereső” alul rojtos, a nyakánál zsíros, mellén étlapos, ölén szikráktól lyukacsos, hátul fényes ruhaféle volt. Ebben az öltönyben misézett, végzett minden szertartást. Ebben fogadta a feleket. Ilyenkor valami túl hangos, parancsoló hang váltakozott komázón kedélyes stílussal. Ahogy megfelelőnek gondolta, vagy talán ahogy szeszélye diktálta. Amikor a szokásos vasárnapi ebédre a kegyúrhoz készült, levetette a pecsétes kenyérkeresőt és levetette előbbi természetét, mint kígyó a bőrért. A kastélyi környezetben túl szertartásosnak, sőt túl alázatosnak mutatkozott.

Nem tudom, később mi történhetett, mert egyszerre elmaradtak az ebédek és más egyebek. Csalódott visszavonultságban éldögélt.

Sokakat ismertem, legkülönbözőbb természeteket, akiket osztatlan megbecsülés vett körül, pedig nem egészen voltak érettek a kanonizációra. De megtették kötelességüket, sőt azon felül is. Főleg pedig minden embert egyformán kezeltek. A sok arc közül feltűnik előttem egy sovány, sápadt, szenvedő arc. Előhaladott gyomorbaja volt, már pedig ezek betegségüknél fogva türelmetlenek. Az ő arcán mindig valami szeretetreméltó mosoly derengett. Halkan beszélt, de szavaiknak volt valami természetes kenete. Mintha a sok szenvedés állandóan kitermelte volna azt a természetfölötti balzsamot, aminek illata a szavaiból kiáradt. Amire a híveket kérte, mindent teljesítettek. Ha a vonatra szállott, önkénytelenül előre engedték, a zsúfolt kocsiban ülőhelyet kerítettek neki.

A vonatról jut eszembe az én anekdotázó barátom. Ha az ember meglátta, rögtön a jóízű históriák emléke lebegett az ember körül. Ezért nem nagyon kellemes volt szentmisénél látni, vagy prédikációját hallgatni, mert tréfáinak bojtorjánjai csiklandozták az ember racionális képzeletét. Mindig akadt társasága, amelyik az utcán is jobbra-balra dőlt a kacagástól, míg az ő mokány tatárarca mozdulatlan maradt.

Egyszer a vonaton így űzőgette az utazás unalmát, amikor egy néni megszólalt.

— Szép kikapós szavai vannak a tiszteletes úrnak — (a titulusa vagy a papi civilnek szólt, vagy a néni más templomban szokta Istent dicsérni).

— Ki is kaptam már végette nem egyszer — volt a fiatal barátom találós válasza.

— Hát igen — vélte megadóan a néni —, az ember a természettyit meg nem tagadhatja.

A sok felvillanó arc közt eszembe jut az Apostol szava: *Spectaculum facti sumus mundo...* Igen, néha valódi *spectaculum*. Dehát elvgre emberek vagyunk, különböző evezősök az Egyház hajóján.

VOX POPULI

Változatos életemnek kellemetlen, de tanulságos állomása volt az az esztendő, amikor öreg principálisomat nyugdíjba tudták a hívei. Élete derekán került ide, de már itt is jó húsz évig pásztorkodott. Beleöregedve, itt szeretett volna elpihenni. Ám a hívek másképpen gondolkoztak, inkább a fiatal rétegek.

Mi bajuk volt velem? Különös bajuk nem volt. Dehát öreg, elnehazedett. Gyűjtött már valamicskét, nyugdíjat is kap, miért vesződik itt?! A szava megereszkedett a kancelluson, alig értették. Szuszogott a kövérsége miatt, a szolgálat közben állandóan törölgette a verítékét. Sántított egy idő óta. Egyszer beteglátogatásból hazatérve, elcsúszott a jeges földön és eltörte a lábát. Házsártos is lett az utolsó időkben. Váltsa fel más, fiatalabb, szavasabb. Így keringett a szó a faluban. Volt is jelöltjük, egy régebbi káplán, az aranyszájú.

Nekem is példálóztak néhanapján, de nem vettem komolyan. Minden öregot skatulyába szeretnének dugni, ez a világ sora. Tudott-e az öregúr erről, vagy nem? Ha sejtett valamit, nem mondotta. Egyszer jókedvű volt, máskor zákányos, ahogy az idő hozta magával. A respektust tartotta, ilyesfélét a szemébe ki merészelt volna mondani?

Az új pap utáni áhítozás megerősödött, amikor a szomszéd falu új papot kapott, friss elevent, jótartásút. Pedig az a falu fél emberöltővel azelőtt még filiája volt ennek. Tél közepén a sok szóbeszéd után nagy titokban deputáció ment az aulába. Én is csak később hallottam róla. Öten vitték a nép szavát. A válasz nem igen lehetett szájuk íze szerint, mert megbokrosodtak. Ettől kezdve nem tettek lakatot a szájukra.

Hogy a dolog nekimegröszkedett, annak egyik oka Zsuzsó néni, az öreg házvezetőnő volt. A konyhából meg-megüzent a magát azoknak az istenteleneknek, akik nem áttallanak a jó öreg papra böstör-

ködni. Zsuzsi néniiben nem bírt a szó megmaradni és amikor az enivalót behozta, el-elhullatott egy-egy burkolt kijelentést a hálátlanokra, amelyeket azonban jól meg lehetett érteni. Sietett is ilyenkor kifelé, mert az öreg úr ilyenkor rámordult.

Tél vége felé néhány hétig nyomta az ágyat. Utána méginkább húzta a lábát. Sose volt bőbeszédű, de most már alig lehetett szavát venni. Néha mégis fölélénkült. Húsvét napján különösen jól érezte magát. Az ünnep, a szép idő megtették a magukét nála. Ebédnél káplánkori emlékeiről mesélgetett. Az akkori főpásztor nagyon szerette a régi képeket, bérmaútján külön figyelemmel kísérte ezeket.

Eddig jutott az elbeszélésben a principális. Ma sem tudom a történet végét. Bejött Zsuzsó néni a pecsenyéstállal. Már kezdetben észrevettem, hogy feszegeti valami a nyelvét. Letéve a tálat, dohogott:

— Hogy a sánta pap viszi a processziót?! Ezt szájalják ezek az istentelenek. Hát mibe sántult meg? Nem a vén Bodor végett?!

Így szokta Zsuzsó néni a méltatlankodást szellőztetni. Mások nem tud nyilatkozni, márpedig szétvetné a felgyülemlett méreg, ha valamiképpen el nem mondja, ami a begyében van. Már sietett is kifelé a konyhába, hogy minél kevesebb jusson a leckéztetésből.

Az öreg úr most egy szót sem szólt. A tálba nyújtott villa megakadt. Maga elé nézett csöndesen, aztán elém tolta a tálat. A pecsenye a torkomon akadozott. Örültem, amikor nehézkesen, szokásos nyögéssel fölemelkedett.

— Vox populi — mondotta lassan és ment az irodába, ahol órákon át tünődni szokott.

Ezek után megint valami árnyalatnyi változást vettem rajta észre. Mintha a megadó öregség nyugalma kezdett volna rája ereszkedni a régi zsörtölődő, felfortyanó természete fölé. Szívesebben elbeszélgett az asztalnál. Különbén húsvét után többször elutazott. Pünkösd felé hosszabb ideig elmaradt. Aztán üzent, hogy jön az utódjával.

Egy júniusi napon két nagy társzeker érkezett. Délutánra felpakoltak. Átadta a plébániát. Az utódnak eladta a terményt és a jószágot későbbi törlesztésre.

A falu egyik része oldalgott, másik része kapkodott. Jöttek az öregek búcsúzkodni, de alig volt reá idő a hivatalos átadás formái és a gyors távozás miatt.

Az utód nem az aranyszájú lett. Ám, nem panaszkodhattak. Olyan negyvenes, jóvágású, szálas pap. Hangja betöltötte a templomot, jutott belőle a templomgyöpre is.

Ám, a falun különös változást észleltem. Nem panaszkodtak az új papra, nem panaszkodhattak. De állandóan beszöttek beszélgetésükbe az öreget. Mit mondott ekkor és ekkor, mit csinált, mit szerzett a templomnak, az egyháznak. Az orgona, a színes ablakok, a harmadik harang, az új szószek, a stációk, a temetőkerítés. De mindenekfölött, hogy a templomot kibővítette kereszthajóval és két olárt állított be. Megbecsüléssel beszélgettek róla, mint halotról szokás temetés után.

Nyári délután a kert végében olvasgattam heverészve. A kerítésen túl, a szérűskertben az asztagot rakták. A tetejezés után lehevertek és beszélgettek, várva az áldomásra. Fölfigyeltem, mert megint az öreg principális került szóba.

— Akárki akármit beszél, jó papunk volt. Igaz, vagy nem igaz?

— Senki se mondta, hogy rossz pap — védekezett valaki.

— Akkor nem kellett vóna úgy bánni vele. Elküldeni, mint a vén csordást.

— Nem küldte őt senki. Ő maga mondta az iskolaszékbe, hogy maga kérte. Megöregedett, na, ez a világ sora. Az öregje retirál a fiatalnak.

—Tán te is megöregszel, János! — rikkantott bele valaki.

— Lehetséges — vélte a megszólított. A beszélgetés most már évődésbe fordult, ahogy ez lenni szokott munka után.

— Vox populi — villant föl emlékezetemben. És akkor először nyilalt át bennem, milyen fájdalmasan szép falusi papnak lenni.

ÚJ STÍLUS

Be-bejárok Pestre. Nem feketézni. Ahhoz nincs kedvem, tehetségem és főleg nincs mit elfeketézniem. Sok minden tapasztalatot lehet megszerezni szeretett fővárosunkban. Elmondom az egyiket. Pest utcáin a paptestvérek legnagyobb része siet, egynéhánya pedig rohan. Van aztán egy-kettő, aki kényelmesen sétál, hogy legyen kivétel a szabály alól. Ezek bizonyára már a szép nyugdíjat élvezik, vagy pedig a fővárosi képviselőtestület tagjai, akiknek illik méltóságteljesen balagni. Nálunk, falun is így szokás.

A siető pesti paptestvéreknek legalább kétharmada fiatalabb nálam. Ezt már úgy szemre is meg lehet állapítani. Mint szegény és elmaradott falusi pap, roppant becsülöm a fővárosi paptestvéreket, hiszen ők szívják és árasztják a kultúra tűzhelyének melegét legközelebből és leghatásosabban. Aztán meg bizonyára rengeteg elfoglaltságuk lehet, hiszen azért sietnek állandóan. Így tehát én előre meg szoktam süvegelni őket.

Bevallom, már azért is előre köszönök nekik, főleg a fiataloknak, mert ők nem köszönnek előre. Mikor már elhaladtak, illetve elrohantak az ember mellett, akkor billentik meg kalapjukat. Gondoltam arra, hogy talán le akarják egymást szoktatni az egymás köszöntéséről. Ám ezt az én maradi felfogásom még korainak tartja. Látom például, hogy a katonák egymást még mindig köszöntik. Úgy gondolom, hogy feltűnő lenne, ha a papok egymás mellett köszönés nélkül elmennének. Talán maradi civilek is megbotránkoznának rajta.

Szóval én előre szoktam köszönni, főleg a fiatalabb paptestvéreknek és ők elhaladtukban meglehetősen fogadják köszönésemet. Néha azonban különös gondolataim támadtak. Hátha lerí rólam a falusi maradiság és szeretett fővárosunk fiatal paptestvérei ezzel is jelezn

akarják a kultúra magasabb fokai iránti megbecsülésüket. Van is benne valami.

Ám ez a gondolat teljesen meg nem nyugtatott. Van nekem egy öreg fővárosi paptestvérem, akivel együtt koptattuk a teológia lépcsőit és könyveit. Megemléctem neki ezt a jelenséget és hozzá fűződő gondolataimat. A régi pajtás megnyugtatott.

Nem a falusi papot értékeli le bennem a fiatalok. Tudniillik neki se szoktak előre köszönni. Ez egy új stílus. Az önérzetes ember stílusa. Az a régi, alázatos, előre való köszönés egy elmúlt kornak a csökevénye. Csak meg kell billenteni a kalap karimáját, ha egymás mellett elmentünk, jeléül annak, hogy egymást észrevettük. Különleges tiszteletet mutatni túlhaladott álláspont. Elvégre egyenlőség van, amit a fiatal nemzedékek végre nagy nehezen kivívtak. Öreg pajtásom még továbbra is megnyugtatott, sőt meggyőzött. Érdemes előre köszönni nekünk öregeknek a fiatalok előtt, hiszen mi már kifelé haladunk az életből, elkoptunk, lassan félretesznek. Amikor előre köszönünk nekik, az életet köszöntjük, ami előttük áll. Megköszönjük nekik a munkát, amit folytatni fognak utánunk — bizonyára jobban, eredményesebben.

Valóban sok meggyőző érv van öreg pajtásom okfejtésében. Ki tudja, ha mi már fiatal korunkban így gondolkozunk, ilyen okosan, önérzetesen, nem teremjük-e meg az új ember stílusát?! Dehát minket túlságos szerénységre vagy pláne alázatra tanítottak. Már három lépésre mély tisztelettel vettük le kalapunkat egy-egy esperes bácsi előtt, aki megbillentette kalapja karimáját. Mert akkor az volt a szokás, pontosan ellentéte a mostaninak. A principális úgy beszélt velünk, úgy rendelkezett velünk, mint intéző a kölyök-prakszival. Már szemöldökének mozgásából is kitaláltuk a tennivalót, vagy korrigálni valót.

Nem mondom, a hátuk mögött elmosolyogtunk gyengéiken, de ez nem gyöngítette a belénk rögzött tiszteletet. Levett kalappal hallgattuk a napi ordrot. Az ebédnél vizet, bort öntöttünk nekik, kinek-kinek gusztusa szerint. Valahogy Isten helyetteseit láttuk a principálisban, akármilyen volt is a természete. Az öregekben pedig a kort tiszteltük, mert eltekintve a szemináriumi neveléstől, valahol a Szentírásban hasonló oktatásra találtunk.

Mindez, úgy látszik, megváltozott. Új stílus köszöntött ránk. Én továbbra is előre köszönök fiatal paptestvéreimnek az öreg pajtásom okfejtése alapján. Köszöntöm bennük az új életet, köszönöm előre azt a munkát, amit végezni fognak.

JAJHÁTHY MEGEMLEKEZÉSEI A SZERKESZTŐI ÜZENETEK BEN

Egy esperes levelére a következőt írja: Jajháthy alázatosan üzeni, hogy ő is, megemlékezései is archívumba valók, de jól esett neki megírni ezeket és teljesen a szerkesztő tetszésére bízza a kis írások sorsát. A szerkesztő pedig ilyen egyszerű, alázatos őszinteségre mit válaszoljon? Követi Esperes úr intését is, amennyiben a lap túlnyomó részét a mai életről szóló cikkekkel tölti meg, de a sarokban csekély helyet szorít az ilyen megemlékezéseknek. Már azért is, mert mindenből lehet tanulni, még a múltból is.

TARTALOMJEGYZÉK

Egy káplán naplója	5
Az ablakból kihajolva	16
Alter in teoria...	20
Beata Solitudo	25
Bod Pál a lelkipásztorairól	30
Cancellaria	34
Deputációk	38
Extra viam	42
Fülsértő szavak	45
Hasznos teher	49
Lasciate ogni speranza...	54
Mint az adóhivatalnál	58
Itt az ideje...	61
Opportune — importune	64
„Öt iga ökröt vettem”	68
Quam bonum et jucundum...	73
Sekretyések reformja	79
Stola jucunditatis...	82
Spectaculum...	86
Vox populi	89
Új stílus	92
Jajháthy megemlékezései a szerkesztői üzenetekben	95

9789638505095